

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

INSTITUT MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Praha 2009

Martin Krčil

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

INSTITUT MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Problémy vlivu masmédií na osobnost dítěte

Vedoucí práce :

Mgr. Bc. Stanislav Fanta

Vypracoval :

Bc. Martin Krčil

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Problémy vlivu masmédií na osobnost dítěte“ zpracoval samostatně a použil jen literaturu uvedenou v seznamu literatury.

Praha 22. 2. 2009

.....
Martin Krčil

Poděkování

Děkuji panu Mgr. Stanislavu Fantovi za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé diplomové práce.

Také bych chtěl poděkovat své manželce Markétě za morální podporu, kterou mi poskytla při zpracování mé diplomové práce, a které si nesmírně vážím.

Martin Krčil

ÚVOD	1
1. MASOVÁ KOMUNIKACE	5
1.1. CHARAKTERISTIKA MASOVÉ KOMUNIKACE.....	5
1.2. MASOVÁ KOMUNIKACE A JEJÍ VÝVOJ	6
1.3. VLIV MASMÉDIÍ NA SPOLEČNOST.....	7
1.4. MASMÉDIA JAKO SOCIALIZAČNÍ ČINITEL.....	10
2. KOMUNIKACE PROSTŘEDNICTVÍM VÝPOČETNÍ TECHNIKY – INTERNET	14
2.1. INTERNET – JEHO VZNIK.....	14
2.2. POČÍTAČOVÁ KOMUNIKACE	15
2.3. VÝVOJ A NEGATIVNÍ DŮSLEDKY INTERNETU	16
3. TELEVIZE – VÝZNAMNÉ MASMÉDIUM V SOUČASNÉM SVĚTE	19
3.1. POSTAVENÍ TELEVIZE V PROCESU SOCIALIZACE	19
3.2. TELEVIZE JAKO ZDROJ MODELŮ K NAPODOBOVÁNÍ.....	20
3.3. TELEVIZE JAKO ZDROJ INFORMACÍ	22
4. TELEVIZNÍ PUBLIKUM	24
4.1. CHARAKTERISTIKY DĚTSKÉHO PUBLIKA	24
4.2. VÝBĚR POŘADU	29
5. VLIV SLEDOVÁNÍ TELEVIZE JAKO ZPŮSOBU TRÁVENÍ VOLNÉHO ČASU	31
5.1. VLIV NA INTELIGENCI A VZDĚLÁVÁNÍ.....	32
6. PROBLEMATIKA POŘADŮ TYPU REALITY SHOW	34
6.1. NEBEZPEČNOST REALITY SHOW	35
6.2. DOPAD REALITY SHOW NA VÝCHOVU DĚTÍ A MLÁDEŽE.....	38
7. PROBLEMATIKA MEDIÁLNÍHO NÁSILÍ	41
7.1. CHARAKTERISTIKY NÁSILNÉHO OBSAHU.....	41
7.2. OSPRAVEDLŇOVÁNÍ A PROBLEMATIKA ZLOČINŮ	43
8. DÍTĚ A TELEVIZE Z POHLEDU MEDICÍNY	46
9. VZTAH MLÁDEŽE K MASMÉDIÍM	49
9.1. ÚKOL A CÍLE VÝZKUMNÉHO DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ	49
9.2. METODIKA PRÁCE	51
9.3. VÝBĚR RESPONDENTŮ.....	53
9.4. VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKU	54
9.5. NÁVRH NA VYUŽITÍ MASMÉDIÍ	57
ZÁVĚR	59
RESUMÉ	62
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	65
ANOTACE	67
KLÍČOVÁ SLOVA	67

Úvod

Téma své diplomové práce „Problémy vlivu masmédií na osobnost dítěte“ mě zaujalo z mnoha důvodů. Jedním z nich je proč jsou masmédiá tak přitažlivá pro dnešní populaci. Před zpracováním tématu do diplomové práce jsem se seznámil se značným množstvím literárních pramenů jak knih, periodických časopisů, novin i přednášek publikovaných na internetu. Přehled pramenů je uveden v seznamu, který je obsahem diplomové práce.

Vlastní zpracování diplomové práce se dělí na dvě na sobě nezávislé části. V teoretické části jsou uvedeny poznatky získané studiem literárních pramenů, odborných časopisů a přednášek publikovaných na internetu. Dále jsem v diplomové práci uplatnil praktické poznatky získané na odborných stážích na základních školách. Mimo jiné jsem ve své práci uplatnil i poznatky otce dvou dětí.

Teoretická část se dělí do osmi kapitol. V první kapitole je proveden průřez masmédií a masovou komunikací. V dalších se věnuji z pohledu dnešní doby dvěma nejdůležitějším a z mého pohledu nejvíce ovlivňujícím médiím a to internetu a televizi.

Jako respondenti byli použiti žáci dvou základních škol v Praze. V každé škole byly vybrány dvě třídy žáků 8 ročníku. Celkem se jednalo o 106 respondentů.

Problematika masové komunikace a masových médií patří v současné společnosti k těm tématům, která se znovu a znovu stávají předmětem četných diskuzí laické i odborné veřejnosti.

Komunikace je součástí vzniku lidské společnosti a jeho potřeby mezi sebou se dorozumívat. Je to proces, při němž si v přímém i nepřímém sociálním kontaktu sdělujeme informace a významy. Představuje veškeré spojení člověka se světem, umožňuje získat informace o dějích, vzájemné dorozumívání i výměnu emociálního obsahu. Komunikace je nezbytnou

součástí socializace, jejím prostřednictvím se biologický tvor postupně stává osobností plně začleněnou do společnosti. Začátek je v prvních kontaktech mezi dítětem a matkou, přes rozsáhlejší a složitější komunikační síť mezi vrstevníky, spolužáky, spolupracovníky až po působení masové komunikace (Kraus, 2008, s 119,121)¹

Možnosti, které dnes sdělovací prostředky mají, je činí velmi aktivními a mimořádně mocnými komunikátory a masová komunikace je tak díky šíři svého záběru a dopadu významnou oblastí současného života a nedílnou součástí naší doby.

V určité fázi rozvoje masové komunikace a vývoje masových médií se tedy zcela logicky stala středem zájmu otázka vlivu tohoto fenoménu na příjemce a potažmo i na společnost.

Nastala éra, ve které se mnoho vědeckých pracovníků zabývalo studiem této problematiky. Naše porozumění důsledkům, vlivům a významu masových médií je i přes velké množství prací na toto téma nedokonalé, výklady jejich vlivu se značně rozcházejí.

Nejtrvalejším prvkem obecného hodnocení médií je shoda v tom, že masová média ovlivňují své příjemce, a tím i společnost jako celek. Zatím však stále není zcela jasné, jakým způsobem nás ovlivňují a do jaké míry.

Nejživější zájem se zaměřil na problematiku televize. Televize je totiž z několika důvodů obzvláště silný komunikační prostředek. Ze všech médií umožňuje oslovit nejširší populaci. Sledování televize je dnes jedním z nejtypičtějších způsobů trávení volného času téměř všech vrstev obyvatelstva, včetně dětí.

Televize se stala nezanedbatelnou a nepřehlédnutelnou složkou našeho životního kontextu.

V současnosti vyrůstají a dospívají děti, které žily v kontaktu s televizí od nejútlejšího věku.

¹ B. KRAUS, Základy sociální pedagogiky, Portál, 2008

Dá se říct, že televize pozměnila podmínky vývoje těch dětí, které se narodily po jejím rozšíření. Před ním byly děti uváděny do života v rodinném a školním prostředí, v nichž se díky pozvolnému každodennímu osvojování formovaly jejich hodnotové orientace, schopnosti i chování.

Škola a rodina byly také tím, kdo jim zprostředkoval potřebné informace. Díky nim si děti vytvářely představy o světě. Dnes mají již dávno před vstupem do školy k dispozici další zdroj – televizi. Ta jim umožňuje dostávat se do styku s podněty z mnoha jiných prostředí, která mají odlišné sociální klima i pojmové kategorie.

Otázkám působení televize na dětské příjemce byla a je věnována značná pozornost. Zkoumá se například role televize jako socializačního činitele, její výchovné působení, vliv sledování televize na výkon ve škole a školní prospěch, na rozvoj agresivního nebo naopak prosociálního chování apod. Přestože se však působením televize a jejich účinky zabývá velké množství prací, nejsou tyto otázky dosud definitivně prozkoumány a jednoznačně zodpovězeny.

Jednou z příčin tohoto stavu je téměř jistě fakt, že v procesu televizního působení na diváka se uplatňuje značné množství faktorů a intervenujících proměnných nejrůznějšího typu a jejich interakce.

Výzkum v této oblasti však v posledních desetiletích zaznamenal významný postup kupředu právě díky tomu, že začal brát mnohé z těchto faktorů v úvahu a vědecké kruhy dnes celou problematikou nahlížejí komplexněji.

Tento posun však často není reflektován laickou veřejností. Televize je fenoménem, který je důvěrně znám naprosto každému, a tak se kdekdo cítí oprávněn k tomuto na základě své každodenní zkušenosti, svých dojmů, pocitů a předsudků, vynášet soudy ohledně působení televize.

Mezi přední místo v komunikačních prostředcích se zařadil kromě televize i internet. Význam využití internetu vzrostl v době, kdy došlo

k potřebě vzájemného propojení jednotlivých počítačů. Vznikla tím počítačová síť, kterou v současné době využívají miliony lidí po celém světě.

Stává se tak, že mezi laiky kolují vědecky neudržitelné teze, které už byly odborníky opuštěny. Obecně tak platilo, že čím jednodušší, přímočařejší a senzačnější je tvrzení o účincích médií, tím oblíbenější a tím větší má úspěch.

Ve výzkumu a mediální vědě vůbec přitom stále platí pravý opak. Pravdu má nepochybně Becker², který varuje, že vůči každému jednoduchému vysvětlení nějakého společenského jevu je třeba být nedůvěřivý, protože věci jsou pravděpodobně vždy mnohem složitější, než se zdají na první pohled.

Cílem mé práce v teoretické i praktické části je zjistit vliv masmédií včetně internetu na utváření osobnosti dítěte.

² KUNCZIK, M. Základy masové komunikace. Karolinum, Praha, 1995

1. Masová komunikace

1.1. Charakteristika masové komunikace

Psychologie chápe masovou komunikaci jako jeden z druhů komunikace obecně, vedle komunikace intrapersonální, interpersonální a případně komunikace v malých skupinách. I pro ni tedy platí základní charakteristika, že jde o sdělování a sdílení významu mezi lidmi³.

I MCQuail⁴ používá této charakteristiky ve snaze o co nejjednodušší definování masové komunikace : Pojem „masový“ odkazuje k velkému počtu, rozsahu či množství (ať už lidí nebo produktů), zatímco „komunikace“ označuje předávání a přebírání významu, vysílání a přijímání sdělení.

Podrobnější definici poskytují Janoušek a Slaměník: „Je to veřejné sdělování a sdílení významu mezi lidmi, v němž zdroj, množina původců komunikátorů, zpravidla organizovaná, zastává trvale tuto roli vzhledem k množině příjemců – publiku, organizovanému či neorganizovanému a časově a prostorově vzdálenému.

Tato vzdálenost je přemostována sociálně dalšími účastníky masové komunikace a předmětně masovými komunikačními prostředky.

Stručněji se vyjadřuje Jiráček, pro nějž je masová komunikace proces, v němž specializované instituce (mediální organizace) produkují a přenášejí sdělení rozsáhlým skupinám příjemců (publiku).

Při vysvětlování termínu „masová komunikace“ poznamenává McQuail (1999), že tento pojem není synonymem k pojmu „masová média“. Masová média jsou spíše organizace či instituce, organizované postupy a také technologie, které masovou komunikaci.

Nejvýstižněji se o charakteristice masové komunikace zmiňuje Kraus¹

³ JANOUŠEK, J., SLAMĚNÍK, I., Člověk a média: Psychologie masové komunikace. Portál, Praha 1998

⁴ McQUAIL, D. Úvod do teorie masové komunikace. Portál, Praha, 1999

(2008), který uvádí, že pokud využíváme hromadných sdělovacích prostředků, hovoříme o komunikaci hromadné. Pokud tyto sdělovací prostředky zasahují celou společnost a svět, hovoříme o masové komunikaci a sdělovací prostředky pak označujeme jako masmédia. Provozovateli hromadných sdělovacích prostředků bývají instituce spjaté s mocenskými strukturami, případně závislé na subjektu, který je financuje

Ve skutečnosti nacházíme nerozlišené používání těchto pojmů, což pravděpodobně vyplývá z faktu, že pro některé druhy prací není toto rozlišení klíčové.

Funkce masmédií:

- **informativní**, poskytují informace a rozšiřují poznání
- **formativní**, ovlivňují osobnost, působí na postoje adresáta
- **komunikativní**, uskutečňují spojení mezi určitou událostí a příjemcem
- **rekreativní**, navozují podmínky pro odpočinek a regeneraci sil

1.2.Masová komunikace a její vývoj

Archeologové a další badatelé často popisují raný vývoj lidského druhu jako doby (kamenná, bronzová). Tyto názvy odkazují k obdobím, během nichž pravěcí lidé vyráběli nástroje, převážně z jednoho druhu materiálu. Tato období zcela nepochybně pomáhají sledovat vývojovou linku výroby nástrojů a vývoje technologií, ale vůbec se jim nepodařilo brát v úvahu mnohem podstatnější aspekt lidské civilizace – schopnost komunikovat.

Vzrůstající schopnost dorozumívat se bohatěji a přesněji vedla k rychlému rozvoji náročnějších technologií, mýtů, legend, mravů a složitějších pravidel chování, jež usměrňovaly rozvoj civilizace a kultury. Charakteristické jsou epochy signalizováním, mluvením, psaním, knihtiskem a nakonec komunikací pomocí masových médií.

K radikální změně v komunikaci, došlo před 5 tis. lety, kdy se vývoj dramaticky zrychlil po vynalezení písma. Tento prostředek lidské komunikace byl nezávisle vynalezen v několika částech světa a postupně byl zdokonalován.

V roce 1445 byl v Evropě poprvé použit knihtisk (první zmínky o tisku-Čína, 8. stol.). Vynález posunul lidstvo v komunikaci o výrazný krok vpřed.

Teprve na počátku 19. století můžeme hovořit o epoše masové komunikace. Jde o proměnu, jež svým způsobem začala příchodem novin určených obyčejným lidem a později pokračovala vynalezením elektronických médií. Například telegraf a telefon. Noviny však byly v podstatě pokračováním epochy tisku a jmenovaná média nikdy nevyužívalo příliš velké množství lidí. Mnohem realističtější bude, posuneme-li začátek epochy masové komunikace na počátek dvacátého století a spojíme ho s objevením a všeobecným rozšířením filmu, rozhlasu a televize. Právě tato média nastartovala změnu, kterou prožíváme dodnes.

Vcelku nedávno jsme byli vrženi do epochy počítačů. Nikdo přesně neví, co tato epocha bude znamenat pro komunikaci. Počítače nás už přetvořily v něco, čemu se říká „informační společnost“. Média a s nimi související technologie mají navíc zásadní vliv na změnu tváře našich masových médií (Fleur, Ballová, 1996)⁵.

1.3. Vliv masmédií na společnost

Dnešní společnost je častována mnohými přívzvisky. Sociologie například hovoří o společnosti postindustriální.

Vyjdeme-li z etymologie slova je patrné, že termín postindustriální společnost navazuje na termín industriální společnost, tedy společnost moderní, který se zdá být pro pojmenování současné společnosti v mnohém

⁵ DeFLEUR L, BALLOVÁ-ROKEACHOVÁ, Teorie masové komunikace, Praha, 1996

nedostatečný a tudíž překonaný.

Termín postindustriální společnost představuje nový typ sociologického myšlení, které svým pesimistickým laděním reflektuje vystřízlivění z nadšení nad úspěšným vyřešením existenčních problémů.

Naopak se vynořily problémy nové, například demografická a ekologická krize nebo ztráta hodnotové orientace jedince, které souvisejí především s chováním postindustriální společnosti. Tento rys dnešní společnosti se ještě zvyrazňuje procesem globalizace, který výrazně podporují prostředky masové komunikace, zvláště televize.

Jaký je reálný vliv tohoto masmédia v probíhajícím procesu globalizace světového společenství zejména s ohledem na výchovu dětí a mládeže? Podílí se televize výrazně na uniformizaci různorodých kultur a na nivelizaci osobního vkusu? Je dopad účinků hromadné komunikace na děti a mládež nadhodnocen či naopak jsou kritické hlasy o škodlivosti jejich masového působení pouhým projevem staromilectví?

Takovéto otázky jsou neustále přetřásány v tisku i literatuře. Vyjadřují se k nim různí experti a náhodní chodci v různých anketách a často zpracovávají studenti ve slohových pracích.

Už to samo o sobě je potvrzením hypotézy o nemalém vlivu prostředků hromadné komunikace na mládež a děti. Proč je tento vliv tak významný pochopíme, když analyzujeme postindustriální společnost jako masovou, tudíž vnitřně nepřiliš různorodou.

Jejími charakteristickými znaky jsou podle Kellera centralizace moci, organizace sociálního života podle vzoru masové výroby zboží a převaha kvantity nad kvalitou. Z toho plyne potření individuálního přístupu, jedinec nemůže chod masové společnosti téměř vůbec ovlivnit.

Můžeme zde citovat definici předního sociologa a filozofa McLuhana⁶: „Masmédia umožnila rychlé rozšíření informací, napomohla snížit kulturní

⁶ McLUHAN, M. Jak rozumět médiím. Odeon, Praha, 1991

rozdíly mezi městem a venkovem, vzdělanou „elitou“ a masou, na druhé straně jsou považována za nástroj všeobecné manipulace a za příčinu zpovrchnění a otupění lidských myšlenek i smyslů, za hlavního šířitele konzumní mentality“. Podílí se významnou měrou na vývoji tzv. společnosti „masové“.

Již před nástupem televize v dnešní podobě, pouze na základě analýzy účinku tisku, rozhlasu a filmu se hovořilo o „všemocnosti“ hromadných sdělovacích prostředků.

Tento předpoklad vycházel z přesvědčení, že reálný dopad informací je týž jako dopad zamýšlený komunikátory. I když pozdější výzkumy intenzitu ovlivnění publika relativizovaly, je nepopíratelné, že televize má významnou schopnost propagovat určité vzory, což zejména s ohledem na děti a mládež nemusí být vždy ve vztahu s morálními hodnotami přijatelné.

Sledování televize se stalo u mládeže jednou z forem trávení volného času, televize rozšířila možnosti vzdělávání, zábavy a svým vpádem do intimního prostoru domácnosti narušuje vžitý vzorec rodinného chování.

Televize dokáže kombinací sluchových a zrakových vjemů vyvolat iluzi spoluúčasti diváka na tom, co vidí, podílí se významnou měrou na rozvoji fantazie ostatních poznávacích funkcí dětí. Tím se zvyšuje schopnost manipulace s diváky. Stačí se podívat na mládež celého světa, která dává přednost „Coca-Cole a hamburgerům“, poněvadž je reklama glorifikuje jako symboly jejich mládí a nezávislosti.

Základní představy o funkcích médií ve společnosti se přirozeně odvíjejí zejména od úhlu pohledu a míry příslušných aspirací. Jinou mírou očekávání zaznamenává sociolog, jiný pohled bude mít asi politolog či pedagog, odlišnou názorovou optiku zřejmě zaznamenáváme u politika a široké spektrum očekávání se nám nepochybně předešle u intelektuálně, vzdělanostně, kulturně a věkově jinak diferencovaného masového publika.

Kritika komercializace médií se dnes zaměřuje na problematiku:

- nízké kulturní úrovně
- vykořisťování slabších konzumentů
- odcizování vztahů
- vztahy vypočítavosti a prospěchářství
- propagace konzumního přístupu k životu

Vazby mezi médii a společností jsou v mnohém ohledu problematické, rozporuplné a nejednoznačně působící. Rozhodně však platí, že média jsou taková, jaká je společnost. Reagují totiž zejména na domácí společenskou, politickou a kulturní scénu, odrážejí a vyjadřují „národní zájmy“.

Dnes se masovým médiím připisuje velký význam jak v rané socializaci dětí, tak v dlouhodobé socializaci dospělých. Pro jedny jsou masová média vhodným komplementárním prostředkem podporujícím ostatní prostředky socializace, pro druhé potenciální či spíše reálnou hrozbou žádoucího procesu hodnotného zrání.

1.4. Masmédia jako socializační činitel

V současné době působí na dítě vedle přímých vlivů, jako jsou rodiče nebo škola, také mnoho vlivů nepřímých a i ty jsou považovány za velmi významné prostředky socializace osobnosti.

Technika vytváří pro dnešní děti už od jejich nejútlejšího věku určité specifické prostředí, které v různé míře ovlivňuje přímé nebo nepřímé získávání znalostí o okolním světě, o jeho jednotlivých jevových aspektech (Uchytíl, 1988).

Masová média jsou již dnes standardně zařazována mezi socializační

činitele. U nás například Holinová⁷ (1975) již v sedmdesátých letech, kdy rozšíření televize nedosáhlo ještě takových rozměrů jako dnes, upozorňuje na to, že působení masových komunikačních prostředků je nutno považovat za socializačního činitele rovnocenného rodině, škole, působícím formálním institucím a jedince obklopujícím neformálním skupinám.

Vymazal⁸ (1991) považuje masovou komunikaci za jeden z mechanismů sociální dědičnosti, protože přenáší nahromaděné hodnoty, zkušenosti a ideje, a tím formuje lidské vědomí, utváří osobnost i kulturu.

Podle McQuaila (1999) média do značné míry konstituují společenskou realitu a také hlavní rysy normality pro potřeby veřejně sdíleného společenského života. Slouží jako významný zdroj standardů, modelů a norem.

V zásadě mohou média v procesu socializace fungovat dvěma způsoby. Na jedné straně mohou ostatní prostředky socializace posilovat a podporovat, na druhé straně mohou představovat potencionální hrozbu pro hodnoty vštěpované dětem rodiči, vychovateli a jinými zprostředkovateli společenské kontroly (McQuail, 1999). Záleží na konkrétní situaci daného jedince.

Média jsou jedním z mnoha na dítě působících socializačních činitelů. Vedle nich se v socializačním procesu v různé míře uplatňují rodiče, škola, sourozenci, přátelé, jiné osobní zkušenosti.

Dítě přijímá informace a učí se postojům a způsobům chování ze všech těchto zdrojů, přičemž interpersonální kanály (včetně zkušeností) mají mnohem výraznější vliv než média. Tam kde média operují simultánně s jinými činiteli socializace, může být jejich vliv formování postojů a názorů snadno převážen.

V určité situaci a pro některá témata hrají média důležitou roli. Jejich vliv se podstatně zesiluje především v těch případech, kdy pro určitá témata nemá jedinec z nějakého důvodu k dispozici alternativní zdroj informací.

⁷ HOLINOVÁ, H. Vplyv televízie na detského diváka. Obzor, Bratislava 1975

⁸ VYMAZAL, J. Koncepce masové komunikace v sociologii. Karolinum, Praha 1991

Vliv médií obecně vzrůstá, což můžeme částečně přičíst historickým změnám ve společnosti. Význam některých sociálních institucí (např. církev, politické strany, různé spolky, ale i rodina), které dříve poskytovaly lidem určitou orientaci ve světě, postupně klesá⁹ (Goethe Institut, 1996).

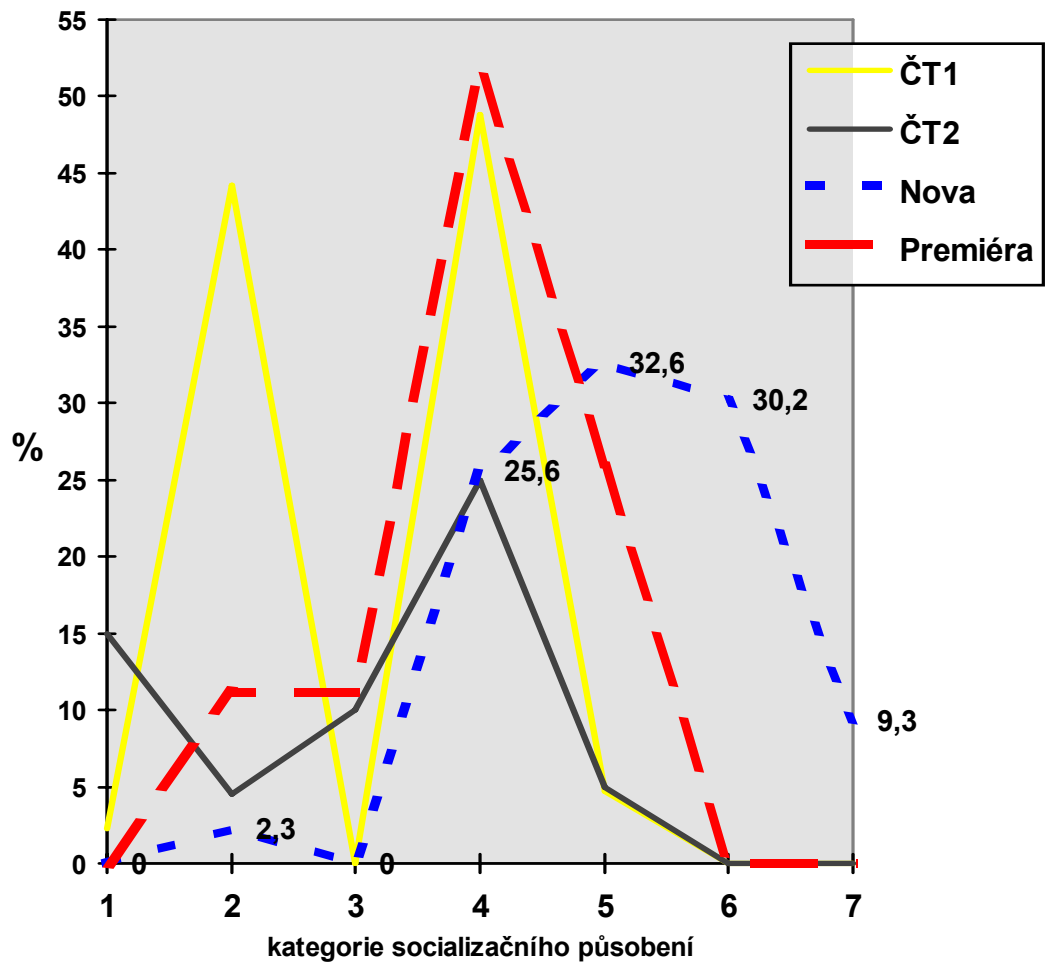
Z materiálu Parlamentního institutu je následující graf. Obsahuje údaje o četnosti všech stupňů hodnotící škály čtyř televizních stanic. Vidíme, že 6. a 7. stupeň škály vyjadřující vyhraněné negativní socializační působení experti přisoudili Nově a to poměrně často. Stupeň sedm, který znamená již přímo instruktivní vliv na potencionální pachatele trestné činnosti přisoudilo Nově 9,3 %. Stupeň šest, který je charakterizován jako „negativní socializace vedoucí k začlenění násilí a agresivity do vzorců chování“, dalo Nově dokonce 30,2% expertů. Naopak prvními třemi stupni, vyjadřujícími pozitivní a neutrální socializační působení, hodnotily celkem pouze 2,3% expertů. Negativně působí vliv Novy na děti a mládež 97,3 % expertů¹⁰ (Kolář, Informační studie,1997).

Výrazně pozitivní hodnocení vidíme pouze u ČT2, kterou zhruba 45% expertů zařadilo do druhého stupně, charakterizovaného „spíše upevňuje a přenáší pozitivní hodnoty a sociální normy, přispívá k pozitivní socializaci.

⁹ GOETHE INSTITUT: Jahrmarkt der Grausamkeiten? München, 1996

¹⁰ KOLÁŘ, Informační studie č. 5. 101, Parlamentní institut, 1997

Charakteristika socializačního působení televizních stanic

2. Komunikace prostřednictvím výpočetní techniky – internet

2.1. Internet – jeho vznik

Internet je dnes slovo, které skloňují lidé snad ve všech pádech po celém světě. První počátky a setkání s internetem začínají již v dětském věku. Tedy ještě než dítě začne chodit do školy, většinou se s tímto médiem již setká, ať pasivně či aktivně. Jediným problémem pro děti předškolní se jeví v užívání internetu neznalost čtení a psaní. Naučné encyklopedie hovoří o internetu jako o celosvětově rozšířené počítačové síti, poskytující informační služby téměř ve všech oblastech lidské činnosti (Všeobecná encyklopedie, Diderot 1997)¹¹

První pokusy k vytvoření počítačové sítě byly v roce 1968 ve Velké Británii. V té době se jednalo o vytvoření sítě v rámci jedné budovy. Vlastní vývoj se datuje k roku 1969, kdy společnost ARPA v USA vybudovala experimentální síť. Jednalo se o tzv. nekomerční síť využívanou hlavně armádou. Podnikatelé o rozvoj tohoto média nestáli, protože jej neuměli využít. Uvádí se, že v roce 1984 bylo připojeno pouhých 1 000 počítačů

Komerční provoz internetu se datuje od roku 1992. Po tomto roce dochází k prudkému růstu připojených počítačů v rámci sítě internetu a tento se velmi dynamicky vyvíjí. V současné době se hovoří již o několika milionech počítačů rozsetých po celé zeměkouli. Propojuje instituce nejrůznější povahy i soukromé osoby. Umožňuje komunikaci mezi lidmi a přístup k širokému spektru počítačových služeb a informací.

¹¹ Všeobecná encyklopedie, Diderot, 1997, Praha

2.2. Počítačová komunikace

Nelze asi popírat, že vynález knihtisku přinesl neobyčejnou stimulaci rozvoje filozofického myšlení. Díky knize máme možnost rozmlouvat s Platónem či Descartem. Můžeme jim klást otázky a odpovědi si vyčíst z jejich prací. Můžeme dál domýšlet věci, které oni načali. To jsou jen některé z očekávaných procesů změn, na které je nutné se připravit. Důsledky příštího vývoje však mohou být mnohem hlubší a proto součástí výzkumu možných důsledků informační společnosti musí být sledování technických problémů.

Zatímco dříve se komunikace v rámci vědeckých komunit uskutečňovala prostřednictvím knih, časopisů a konferencí, v současné době je domnívám se vzájemný styk vědců kvalitativně proměněn internetem. Již pouhé srovnání počtu publikovaných článků a údajů o kontaktech uskutečněných na internetu poukazuje na nesmírný vliv, který má dostupnost informací na produkci vědeckých idejí. I když zdaleka nejde o tak úzké propojení, které by bylo možné označit teilhardovským a vernandského termínem biosféry, je pravděpodobné, že Thagardova domněnka o dosahování nových schopností při kolektivní aktivitě, které převyšují schopnosti jednotlivců, je oprávněná. Thagardův přístup představuje radikální pozici při pohledu na vývoj vědy. Dívá se na vědu jako na organismus, často hovoří o brain – like procesech uplatňovaných vědeckou komunitou. Nechci zde polemizovat z jeho metaforickým přístupem, chci jen zdůraznit základní myšlenku proměny vědy pod vlivem internetu a počítačů.

Internet však není jen digitální knihovnou s níž je často srovnáván. Nabízí vědcům a celé společnosti další možnosti. Je skladištěm dat, vědeckých oznámení, umožňuje přístup k video a audio záznamům, umožňuje střetnutí uživatelů nebo interaktivní konverzaci.

To vše jsou možnosti, jimiž věda disponuje. Všechny přispívají

k bohatším kontaktům a kritickým pohledům invencí, s nimiž by se izolovaná mysl nebo relativně uzavřený vědecký tým jen stěží setkali. Proto hlavní přínos internetu pro rozvoj vědy spatřujeme v další strukturaci vědeckého společenství, které se dále otevírá vůči podnětům. Jestliže jedním ze zdrojů nových idejí jsou frekvence a inspirativnost kontaktů, pak je internet naplňuje.

2.3. Vývoj a negativní důsledky internetu

Současné využití internetu je na počátku jeho skutečných možností. Dnešní aplikace již využívají automatizaci, ale cílovým stavem, ke kterému vývoj internetových technologií směřuje je přeměna tabule, na kterou musí lidé ručně psát, v komunikační médium, které budou automaticky používat počítače. V tom spočívá skutečná hodnota využití internetu. Internet tedy nesmaže mávnutím kouzelného proutku geografické, jazykové a obchodní hranice ani bariéry, které se budovaly v naší civilizaci po tisíciletí a nepřemění naši civilizaci na jednolitou globální společnost. Internet má však tu moc, zjednodušit a následně zlevnit velmi mnoho každodenních činností v našem lokálním světě, ve kterém každý z nás žije. Bez ohledu, zda se jedná o náš pracovní či osobní život.

Vzhledem k šíři nabídky a možnostem využití se internet stává médiem, které předčí všechna ostatní. Shrnuje v sobě všechna „pro i proti“ tradičních médií a je otázkou času, kdy si získá zcela prioritu (Kraus, 2008)¹².

V současné době patří internet po televizi k nejrozšířenějšímu médiu. Jeho využití je ve všech sférách života, počínaje základními školami přes podnikatele, průmysl konče nejvyššími státními orgány. Asi nelze říci, že internet je v každé rodině, ale je pro každého poměrně snadno dostupný. Stát podporuje rozvoj v této oblasti informačních médií v poslední době zejména programem umístění

¹² KRAUS B., Základy sociální pedagogiky, Portál, 2008

na základních školách a knihovnách, kde je k využití zcela zdarma. Internet se svými možnostmi se řadí bezesporu na první místo v informačních médiích. Zájemce v něm nalezne opravdu širokou škálu informací ze všech lidských činností. K využívání informací z tohoto média jsou vedeni již žáci na základní škole. Bohužel mnohdy je využití internetu jediným zdrojem informací a žáci ztrácejí schopnost získávat informace z knih a jiných studijních materiálů. Neumějí je používat a nevidí důvod je číst, když mají k dispozici obsah knihy na internetu.

Každá věc má svá pozitiva i svá negativa. Například nůž může v rukou vraha vražednou zbraní a v rukou chirurga může zachraňovat životy. Téměř vše lze využít pozitivně i negativně. A tak i vynikající věc, jakou je internet, lze zneužít. Negativním vlivem internetu může být závislost těch, kteří na něm tráví příliš mnoho času a hledají v něm náhražku reálných vztahů. Pokud internet začne dítě nahrazovat virtuálními kamarády reálné kamarády, není něco v pořádku. Internet jako virtuální realita dokáže kompenzovat mnohé a člověku s velkou fantazií dokáže realizovat mnohé sny. Na internetu se například malé dítě, propadající ve škole z většiny předmětů může vydávat za úspěšného podnikatele. Je samozřejmě otázka, jak to dokáže odprezentovat a jak mu budou ostatní věřit. Nebo člověk, který neměl šťastné dětství, se může realizovat formou virtuálního dítěte, kamarádit se s dětmi a trávit s nimi čas při virtuálních dobrodružstvích.

Pokud si takovéto osoby dokáží uvědomovat, co je realita a co je virtuální realita, je to ještě v pořádku. Pokud však své zálibě propadnou natolik, že jim začíná unikat rozdíl a dostávají se do závislosti, nastává problém.

Problémy mohou být i obdobou příkladu, který se stal v Anglii, kde si čtrnáctiletý školák objednal po internetu vlastní vraždu, kterou si důkladně

promyslel za pomoci několika virtuálních osob, které se v chatu vydávaly za špiona, agenta a podobně. Samozřejmě všechny tyto virtuální osoby prezentoval tento chlapec s velkou fantazií.

Na klasickou závislost jsou zřejmě náchylnější počítačové hry. Můžeme si všimnout, že některé děti s sebou například nosí alespoň malé digihry a hrají na nich pomalu i za chůze na chodníku. Můžeme samozřejmě namítat, že jedním z nejdůležitějších prvků jak negativa spojená s internetem ovlivňovat je pozitivní působení na dítě ze strany rodičů, školy, kamarádů a podobně, přesto však nedávno zveřejněný případ vraždy malého chlapce pedofilem, který ho nalákal na počítačové hry svědčí o tom, že i pozitivní působení není všemocné.

K velkým negativum internetu patří šíření nežádoucích informací a stránek. Internet dost dobře odhalil podstatu lidské společnosti, když se zjistilo, že většina jeho návštěvníků v něm vyhledává erotiku a porno. Bohužel taková je dnešní doba, kdy u většiny lidí jsou nejvyšší hodnoty peníze a sex. To má samozřejmě negativní vliv na dnešní mládež. Není se čemu divit, že děti jsou stále agresivnější, když jsou pod těmito dvěma hlavními fenomény společnosti 21. století, v které morální a duchovní hodnoty ustupují stále více do pozadí.

Můžeme samozřejmě namítat, že internetové servery nabízející erotiku, sex, násilí a podobně jsou zabezpečené. Opak je pravdou, mnohdy jediným zabezpečením je, že uživatel internetu potvrdí kliknutím, že je mu 18 let a již se mu otevírá „svět dospělých“. Bohužel dětský uživatel nedokáže objektivně zhodnotit nabízené informace a rozdělit je na špatné a dobré.

3. Televize – významné masmédiu v současném světě

3.1. Postavení televize v procesu socializace

Socializace je základním procesem, jehož prostřednictvím se postupně novorozenec jako lidský organismus stává lidskou bytostí a funguje jako člen lidské společnosti. Je to ve své podstatě nesmírně významná a hluboká transformace, která znamená přechod z říše přírody do říše lidské kultury a na ní založené lidské společnosti. Jedinec se integruje do určitých společenských skupin a osvojuje si jejich normy, hodnoty a perspektivy. Individuum a společnost tedy existují v témž sociálním procesu v němž individuum získává svou sociální podstatu (Skalková, 1997).¹³ Jedná se o stále probíhající, nepřerušovaný, celoživotní proces. Od narození do konce života na jedince působí sociální okolí, kultura, která je obklopuje – rodiče, vrstevníci, škola, náboženství, masmédiu. To co bylo původně „vnější“ se stává „vnitřní“ součástí života jednotlivce a projevuje se v jeho chování.

Pro období dětství je v procesu socializace charakteristické navazování prvních sociálních kontaktů, poznávání věcí kolem sebe a prvních zákonitostí života okolo, utváření si prvních názorů na svět, který dítě obklopuje a budování základů hodnotového systému. V životní fázi mládí pak dominantní úlohu hraje především jeho rozvíjení, osvojování si správného chování v různých životních situacích, orientace v širším společenském okolí. Je zde patrná snaha po individualizaci a autonomii, hledání smyslu života, utváření životních plánů. Televize není než jedním z mnoha socializačních činitelů. Z jejich mnohosti vyplývá obtížnost izolace jednotlivých faktorů a posuzování jejich vlivu.

¹³ SKALKOVÁ J., Pojetí a vztahy socializace a resocializace, Praha, 1997

3.2. Televize jako zdroj modelů k napodobování

Socializační působení se uskutečňuje skrz sociální učení, jehož jednou formou je nápodoba, tedy napodobování určitého prezentovaného modelu. Některé modely dítěti záměrně vybírá a předkládá jako vzory jeho sociální okolí. Jiné si dítě vybírá samo. V druhém případě jde o modely, které samotnému dítěti z nějakého důvodu imponují. Jejich vzorem je často televize.

Modely šířené prostředky masové komunikace hrají dnes stále vzrůstající úlohu, účinnost jejich vlivu významně konkuruje vlivu bezprostředně působících osob, což platí zejména v období dětství a dospívání.

Je to dáno tím, že technické prostředky masové komunikace umožňují nadměrně zvýraznit ty stránky vzhledu, chování a myšlení modelu, které jsou přitažlivé a fascinující, a to ostatní potlačit.

Prezentované modely jsou pak ideálem krásy, chytrosti, šikovnosti, odvahy a jiných ceněných atributů, takže skutečné osoby jim zpravidla nemohou dost úspěšně konkurovat, protože u nich se vždy objeví nějaké slabé stránky. Obraz, který při podrobnějším prozkoumávání, které je na rozdíl od fiktivních modelů možné, skýtají, není pak logicky tak přitažlivý, jako obraz mediálního hrdiny.

Mediální nabídka modelů představuje dosud netušené rozvinutí repertoáru možných forem chování, prožívání a myšlení, které má jedinec k dispozici pro napodobování. Ty se mohou stát důležitým nástrojem společensky žádoucího působení, ale i tím, co takovému působení brání a působí v protikladu k němu¹⁴. (Helus, 1973).

Největší „zrada“ v působení televize a médií vůči dětem obecně spočívá v tom, že virtuálně vytvořený svět předkládají jako realitu (prostřílený hrdina

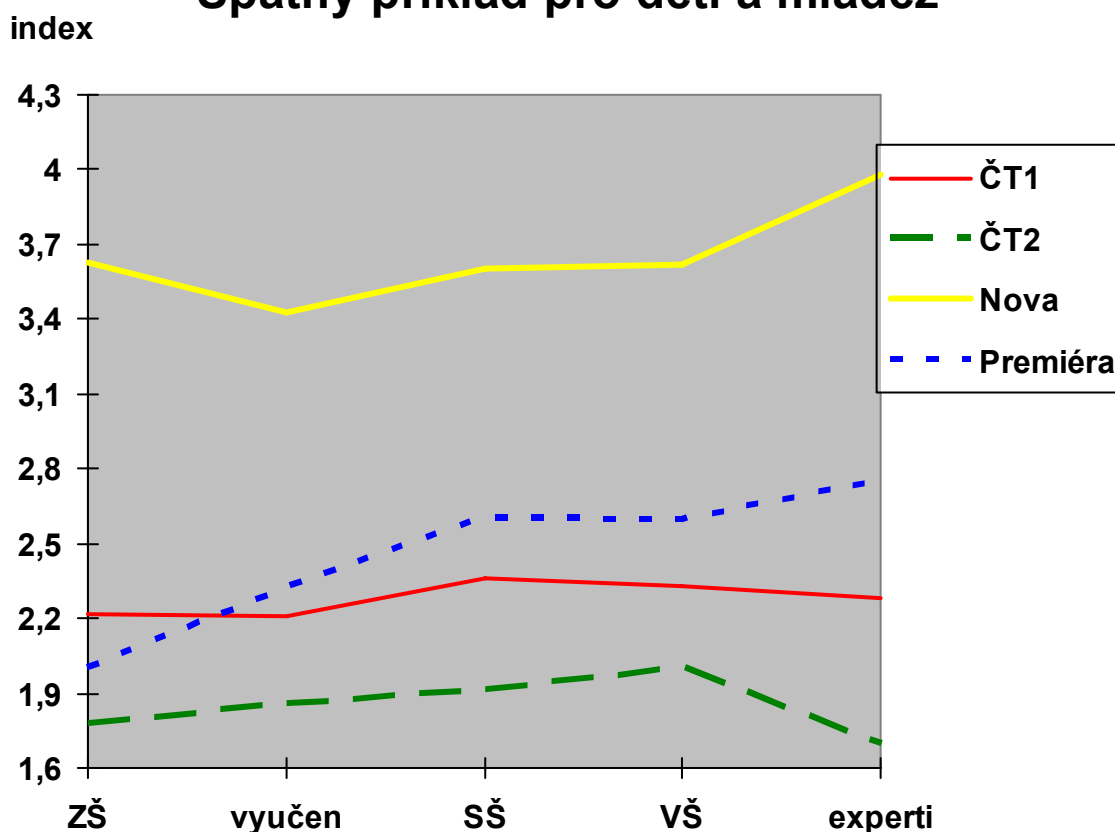
¹⁴ HELUS, Z. Psychologické problémy socializace osobnosti. SPN, Praha, 1973

bojuje dál), která ovšem takto v reálném životě nefunguje. Často mladiství delikventi argumentují tím, že pouze někoho napodobovali a chtěli si to také vyzkoušet (Kraus, 2008)¹⁵.

V následující tabulce je hodnocení vlivu televizních pořadů na dětského diváka, vypracovaný v Parlamentním institutu dle podkladů PhDr. Köplové CSc. a PhDr. Jiráka a materiálů Institutu dětí a mládeže. Čím křivka vyjadřuje vyšší hodnotu, tím více obsahuje negativní vliv na děti a mládež. Na grafu je patrné, že výrazně se odlišuje Nova, která ve všech vzdělanostních skupinách se pohybuje na stupnici 1 – 5 v intervalu indexu 3,42 – 3,63. Všechny vzdělanostní skupiny si jsou vědomy negativního vlivu na děti a mládež. S růstem vzdělání stoupá kritičnost.

¹⁵ KRAUS, B., Základy sociální pedagogiky, Portál, Praha, 2008

Špatný příklad pro děti a mládež

3.3. Televize jako zdroj informací

Televize získala mezi médii ústřední postavení a tím je dán její vliv v našem každodenním životě. Dá se říci, že dominuje našemu symbolickému prostředí, což pak mimo jiné v praxi znamená, že její sdělení často nahrazují osobní zkušenost i další prostředky dozvídaní se o světě (McQuail, 1999).

Dítě, které se potřebuje pro život mnohému naučit, získává potřebné informace z různých zdrojů. Nejrůznější výzkumy (např. výzkumy politické socializace dětí) opatřují stále více důkazů o tom, že televize funguje jako důležitý zdroj informací pro velmi široký okruh témat.

Jedním druhem potřebných informací jsou také návody, jak se chovat, jak jednat v určitých situacích a rady jak řešit vzniklé problémy. Jak se ukazuje, v této oblasti má televize mezi ostatními zdroji neopominutelné postavení.

Tento fenomén dokládá např. čtvrtý díl publikace *Television and Social Behavior*. Tvrdí se zde, že většina dospělých, stejně jako děti, používá televizi, aby se naučili zvládat každodenní problémy. Diváci považují podle vlastních slov obsah pořadů za užitečný a informativní, pokud řeší určitý vzniklý problém, vybavují si často televizní verze příslušné situace a často pak skutečně volí stejné nebo podobné řešení.

Takoví diváci evidentně berou zdramatizovaný obsah smyšlených příběhů dost vážně a mnohem doslovněji, než je vhodné.

Televize jako zdroj informací hraje větší roli tam, kde jsou ostatní zdroje z nějakého důvodu omezené, nebo zcela chybí. 1 Jednosměrný televizní vztah se může stát náhražkou v případě nedostatku skutečného sociálního kontaktu. Tam kde televize funguje simultánně s jinými činiteli socializace poskytujícími potřebné informace, rady a návody, může být její vliv převážen, což platí obzvláště tehdy, může-li jedinec konfrontovat často zkreslený televizní program s realitou. V mnoha oblastech k tomu však nemá příležitost.

V tomto ohledu je tedy cestou ke snížení vlivu televize pluralita zdrojů informací, poskytování alternativ, vlastní zkušenost.

O tom, jak nedostatek informací z jiných zdrojů způsobuje zesílení vlivu televize, vypovídá např. výzkum Faulknera z roku 1975, ve kterém se ukázalo, že dospívající Asiatky žijící ve Velké Británii pod značnou ochranou a bez styku s anglickými dívkami mají tendenci konstruovat obraz svých anglických vrstevnic, že se podobá více mediálnímu obrazu než skutečnosti (Murray, 1980).

4. Televizní publikum

Zabýváme-li se problematikou mediálních účinků, musíme se zajímat nejen o charakteristiky mediálních obsahů, ale i o jejich příjemce, tedy publikum. Zjištění o tom, co může vést k volbě televize jako partnera pro trávení volného času, jakým způsobem si diváci vybírají pořady, co je charakteristické pro určité druhy publika atd., nám napomáhají k porozumění, jak a proč televizní obsahy působí.

4.1. Charakteristiky dětského publika

Středem zájmu této práce je působení televize na děti a mládež, budeme se tedy věnovat především charakteristikám dětského publika.

Děti jsou částí populace, na kterou se soustřeďuje pozornost největšího množství odborníků z oblasti masové komunikace. Je to proto, že dětské publikum má svá specifika, díky kterým je považováno za „nejohroženější“ televizními účinky.

Zdá se být nesporné, že televize má na děti mnohem větší vliv než na dospělé, vzhledem k tomu, že děti ještě nemají tolik společenských zkušeností, nejsou u nich vytvořeny stereotypní reakce na různé životní situace a nemají vlastní stupnici hodnot¹⁶ (Uchytil, 1988).

Při zkoumání, jak často určité druhy publika sledují televizi, je opakovaně zjišťováno, že právě děti patří k jejím nejvěrnějším příznivcům. Sledováním obsahů, které televize prezentuje, tráví velkou část svého času (oblíbené jsou výroky typu: „ Ve věku patnácti let již průměrné dítě strávilo před obrazovkou víc času, než ve škole“) a začíná s tím poměrně brzo, jedna italská studie hovoří dokonce o tom, že kontakt s televizí začíná už ve čtyřech měsících věku dítěte.

¹⁶ UCHYTIL, V. Děti + Televize = ?. Svět televize, Zvláštní číslo, 1998

Množství času stráveného u televize se s věkem mění, což lze vysvětlit měnícím se množstvím společenských požadavků, které jsou na dítě (na člověka) v tom kterém věku kladeny a také změnami v zájmech, potřebách a příležitostech souvisejícími s věkem.

Konkrétně (podle zahraničních výzkumů): průměrná suma času stráveného sledováním televize v průběhu dětství vzrůstá, přičemž jeden vrchol se nachází v období těsně před začátkem školní docházky, po něm následuje lehký pokles způsobený úbytkem volného času při školních povinnostech, nicméně po něm dále stoupá s dalším vrcholem v časném dospívání. Pokles nastává až v průběhu střední školy, vzhledem k rostoucím školním požadavkům, aktivnějšímu společenskému životu, snáze dosažitelným alternativám trávení volného času, stále se však jedná o nezanedbatelné množství.

Posléze opět stoupá až na úroveň, na které se pak drží po dobu dospělosti a dále ještě vzrůstá v pozdějších letech – důchodu¹⁷ (Comstock a spol., 1978).

Nejčastěji je u dětí obecně uváděna průměrná doba sledovanosti okolo 1,5 až 3 hodiny denně. To že se děti již v časném dětství stávají televizními diváky, je umožněno snadnou dostupností tohoto média. Televize přinesla změnu v tom, jak snadno jsou určité informace k dispozici. Alespoň jeden televizní přístroj vlastní už dnes téměř každá rodina.

Konzumace jejího obsahu nevyžaduje téměř žádné schopnosti a dovednosti. Na rozdíl od ostatních médií. Například účinky tisku jsou závislé na schopnosti číst. Než může dítě obdržet jakékoliv informace z tištěného obsahu, musí nejprve ovládnout poměrně komplexní symbolickou činnost – čtení. To je vázáno na určitý věk a v době, kdy se tato dovednost rozvine, jsou už osvojeny určité hodnoty.

Tištěnou informaci lze navíc určit jen pro příjemce od určitého věku

¹⁷ COMSTOCK, G., CAFFE, S., KATZMAN, N., McCOMBS, M., ROBERTS, D., Television and Human Behavior. Columbia University Press, New York, 1978

prostě variováním komplexnosti a složitosti sdělení. Z tohoto pohledu jsou televizní obsahy přístupné i pro mnohem mladší diváky. Kniha, časopis nebo noviny, aby se dostaly dítěti do rukou, musí být někým zakoupeny, zaplaceny. Stejně jako vstupenka do kina, do kterého je ještě potřeba dojet. Pro malé děti jsou tedy všechna tato média dostupná jen za pomoci rodičů a tudíž je možné nad nimi uplatňovat rodičovskou kontrolu.

Naproti tomu televize je vždy po ruce, zapnout ji není ani pro toho nejmenšího nijak obtížné. Informace jsou pak k dispozici všem, kteří se dívají a zabránit dětem v přístupu je extrémně složité.

Profesor Meyrowitz hovoří v souvislosti se snadnou dostupností televize o konci dětství. Dříve bylo přesně určeno, co má a nemá dítě v určitém věku vědět. Dnes podle něj televize slouží dětem jako „velká klíčová dírka“, skrz kterou je možno nahlížet do světa dospělých.

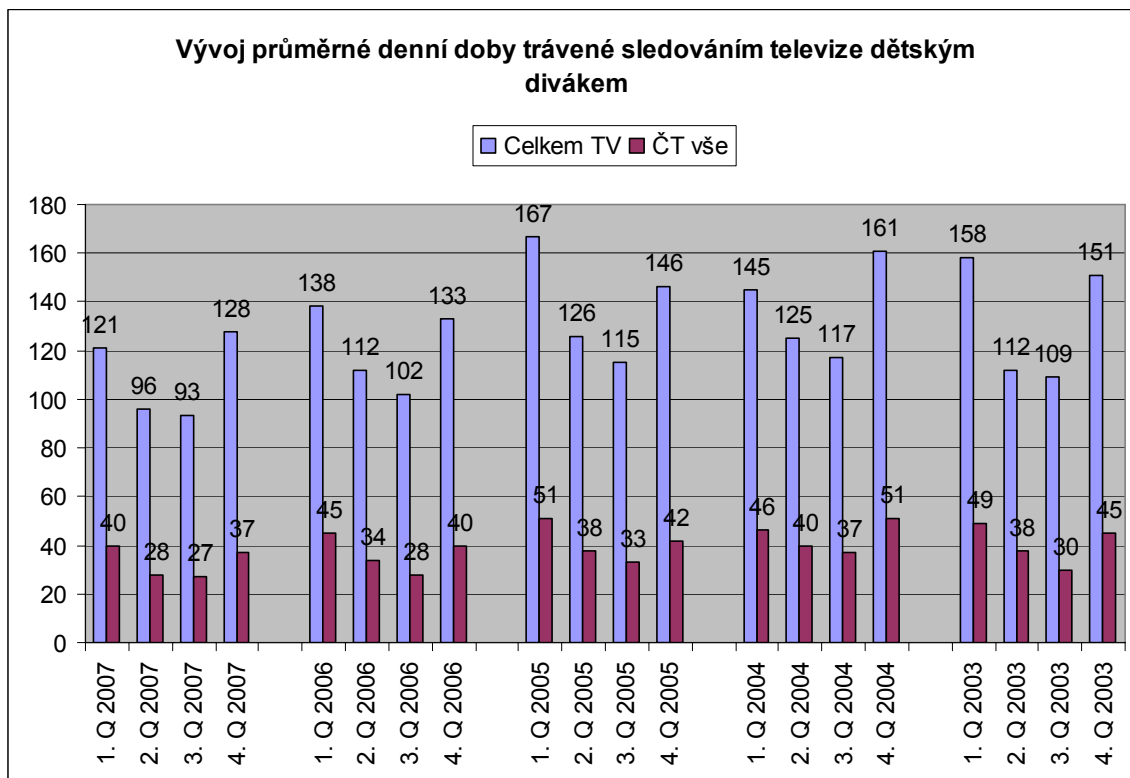
To je umocněno faktem, že děti si z nabídky televizních pořadů nejčastěji a nejraději vybírají nikoliv pořady určené přímo jim, ale pořady pro dospělé.

Dalším specifikem dětského a dospívajícího publika je, že se jedná o příjemce nezralé, nebo nedostatečně zralé. Nezralé v tom smyslu, že se u nich ještě plně nerozvinuly schopnosti, které umožňují lépe chápat prezentované.

Výzkumy ukazují, že děti, obzvláště předškolní a raně školní, mnoho informací z televize nechápou správně. Je to dáno tím, že mají nepatrné zkušenosti a jejich organizační vzory nejsou ještě vytvořeny natolik, aby rozeznaly podstatné od nepodstatného.

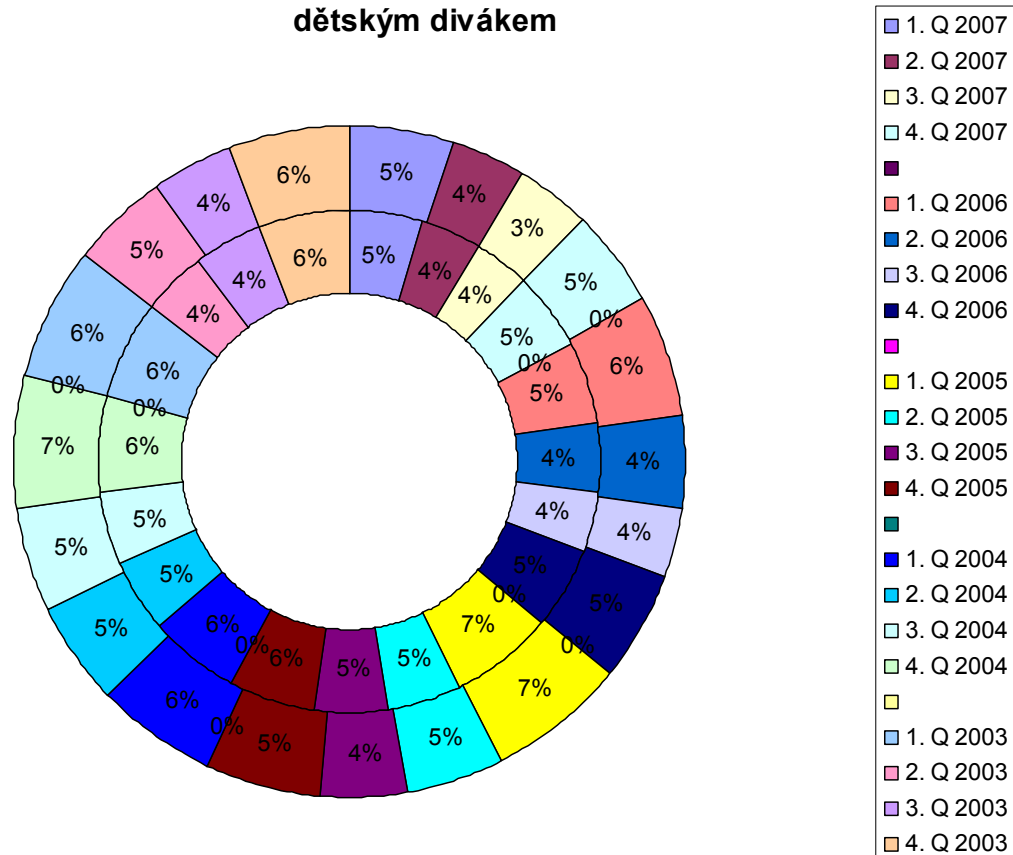
V televizi vysílané obsahy mohou ovlivnit dětského diváka především díky tomu, že se u dětí projevuje specifická přijímací schopnost audiovizuální kultury. Na ní se podílí několik faktorů, patří mezi ně vysoký stupeň pozitivní identifikace s postavami, epizodický příjem spojený s dobrou pamětí na detaily, častou neschopností myslet v hlubších souvislostech a nedostatečnou

syntézou prolínajících se událostí a chybějící životní zkušeností¹⁸

¹⁸ MAJCHRÁK, J., Televize, film a video – účinnost působení na děti. Slovenská televízia, Bratislava, 1995

Vývoj průměrné denní doby trávené sledováním televize dětským divákem

4.2. Výběr pořadu

Studováním toho jak a proč lidé vybírají z programové nabídky určité pořady se zabývá teorie užití a spokojenosti. Tato teorie vychází z předpokladu aktivního diváka a užívání médií je považováno za motivované chování, které plní pro jednotlivce jisté funkce. Obecně lze říci, že pozornost k mediálním obsahům souvisí s potřebami a jejich uspokojováním. Zastánci tohoto přístupu považují studium těchto motivů za nezbytný předpoklad pro vysvětlování mediálních účinků a za překonání jinak mechanického pohledu.

Do výběru navíc také zasahují interpersonální vztahy. Některé pořady člověk sleduje, aniž si je sám vybral. Může se rozhodnout přijmout volbu někoho jiného, například shlédnout pořad takřkajíc „pro klid v rodině“. Tak člověk může sledovat i pořady, které vůbec nemá v oblibě a které mu samy o sobě žádné uspokojení nepřinášejí. A samozřejmě existují ještě další varianty náhodných voleb, kdy člověk shlédne něco zcela náhodně.

Zkoumání důvodů, které vedly k volbě pořadu, však možná nemá příliš velký smysl. Mnozí autoři totiž hovoří o tom, že k tomuto výběru často nedochází. Obecně musí příjemci udělat dvě rozhodnutí – jestli se budou dívat a na co se budou dívat – přičemž první z nich je mnohem důležitější a má větší vliv.

Diváci si typicky nevybírají specifický program, pouze se v určité chvíli rozhodnou sledovat televizi. Zdá se, že televize je často sledována sama pro sebe, spíše než pro svůj konkrétní obsah.

Z toho vyplývá, že v běžných situacích se publikum libovolného pořadu rekrutuje z lidí, kteří se v danou dobu rozhodli „na něco“ se dívat a ptát se proč si vybrali např. právě film plný násilí, nemá větší význam (Comstock a kol., 1978).

V této souvislosti se pak můžeme zajímat o to, proč se lidé rozhodnou

Sledovat televizi v tu kterou denní dobu a proč volí jako způsob trávení

onoho času právě sledování televize a nikoliv jinou činnost. Důvodem pro volbu televizní alternativy může být například potřeba uniknout na chvíli z tíživé reality, chuť, třeba i podvědomá, nebýt neustále aktivní a přejít k pasivně-receptivnímu přístupu.

Obtížná dostupnost jiných alternativ nebo pocit, že alternativy neexistují nebo jsou příliš nákladné, ať už finančně, časově nebo jinak.

5. Vliv sledování televize jako způsobu trávení volného času

Čas strávený u televize je čas nevěnovaný jiným činnostem. Výzkumy skutečně hlásí, že v důsledku užívání médií lze nalézt zjistitelný pokles v jiných nonmediálních aktivitách.

Mezi ně patří např. spánek (děti chodí spát později, televize prý redukuje celkovou dobu spánku průměrně o třináct minut), ostatní volnočasové aktivity (např. byl zjištěn pokles času stráveného korespondencí), společenské setkání mimo domov (množství vzájemného navštěvování a bavení se s přáteli poklesl podle jistého výzkumu z 25% na 13% za typický den), domácí práce, náboženské praktiky. Sledování televize pak redukuje i aktivity spojené s jinými médii – poslouchání rádia, čtení knih, návštěvy kin (Comstock a kol., 1978).

Američanům zabírá sledování televize víc volného času než kterákoliv jiná aktivita. Jeden výzkum zjišťoval poměr množství času věnovaného čtyřiceti různým činnostem během čtyřadvaceti hodin. Sledování televize se umístilo na třetím místě, hned za spánkem a časem stráveným v práci (Comstock a kol., 1978)

Obzvláštního významu nabývá vyplňování volného času sledováním televizních pořadů ve vývoji dítěte. Rodiče si často zjednodušují svou výchovnou funkci tím, že své děti odkládají k televizi a sami pro sebe si to zdůvodňují třeba tím, že dítě tak nezlobí, nepáchá nic nebezpečného, nemůže si ublížit, nemůže se mu nic zlého stát, jak by to hrozilo například venku při hře s vrstevníky či při jiné aktivitě.

Sledování televizních pořadů, ať by byly sebelepší, ovšem pro jejich zdravý vývoj nestačí. Přímé, nezprostředkované zkušenosti zvláště ty, které mají sociální povahu, jsou totiž považovány za nezastupitelné pro rozvoj malého dítěte.

Člověk se rozvíjí jen tehdy, prožívá-li skutečné zážitky ze života. Tráví-li dítě před obrazovkou mnoho hodin týdně, nemá příležitost získat širokou škálu skutečných životních zkušeností.

V České republice je právní úprava obsahu televizního vysílání a televizního násilí řešena v zákoně č. 231/2001 Sb. Základní povinností provozovatelů vysílání je nést odpovědnost za obsah programu. Provozovatel je povinen zajistit, aby vysílané pořady nepropagovaly válku, neličily krutá nebo jinak nelidská jednání takovým způsobem, který je jejich zlehčováním, omlouváním nebo schvalováním, jakož i bezdůvodně nezobrazovat osoby umírající, nebo vystavené těžkému tělesnému nebo duševnímu utrpení způsobem snižujícím lidskou důstojnost (Zákon č. 231/2001 Sb)¹⁹

Vlastní zákon, ať je míněn sebelépe ovšem nemůže zastavit komerční využívání masmédií, tedy i odvysílání závadných pořadů v televizi. Důkazem toho může být příklad v minulosti vysílaných pořadů reality show, kdy oběma komerčním televizím byly Radou pro rozhlasové a televizní vysílání udělovány denně milionové pokuty za obsahovou skladbu, vulgárnosti, propagaci kouření a alkoholu, přesto se nic nezměnilo. Divák bohužel i dětský byl „zásobován“ přívalem nových vstupů z této „show“. Zákon je tedy věcí jednou a praxe věcí druhou.

5.1. Vliv na inteligenci a vzdělávání

Jestliže je sledování televize jednou z nejčastějších aktivit, naskýtá se otázka, jaký vliv má na diváka trávení volného času tímto způsobem. V oblasti dětského publika se stal středem zájmu potenciální vliv na inteligenci a úspěch ve vzdělávání.

První získané důkazy naznačovaly, že existuje vztah mezi inteligencí a časem stráveným sledováním televize. Opakovaně byl potvrzován nález

¹⁹ Zákon o rozhlasovém a televizním vysílání č. 231/2001 Sb

nižšího inteligenčního kvocientu u častých diváků a tyto výsledky byly některými autory interpretovány tak, že přílišné sledování televize vede ke snížení inteligence.

Je to jeden z případů, kdy byla korelace použita k postulování určitého kauzálního vztahu. Je však zřejmé, že kauzalita může být ve skutečnosti opačná – ke sledování televize jsou více přitahováni méně inteligentní jedinci.

Negativní dopad sledování televize na čtení se zdá intuitivně zřejmý mnoha rodičům a učitelům. Zájem o čtení je způsoben mimo jiné tím, že čtení je předpokladem pro uspokojivé učení ve škole. Co se týká obecně pokroku dítěte ve vzdělávání, musí být splněny dvě podmínky.

Dítě jednak musí základní dovednosti jako je čtení, psaní a počítání procvičovat a tím i rozvíjet a jednak musí být motivováno k tomu chtít je zvládnout. Televize je obviňována, že je překážkou obojímu. Díky častému vysedávání u obrazovky může zbývat méně času na procvičování čtení, které není pro dítě tak přitažlivé.

Televize může totiž čtení nahrazovat, obě aktivity patrně uspokojují podobné potřeby. Televize však totéž nabízí atraktivnějším způsobem. Lze ji nařknout z toho, že servíruje potřebnou denní dávku příběhů způsobem, který k učení nestimuluje.

Mnoho výzkumů přináší výsledky ve smyslu horšího výkonu ve čtení u častých diváků.

Příkladem je studie srovnávající žáky šestých tříd z domovů, kde je televize zapnutá téměř nepřetržitě s těmi, kde tomu tak není, která prokázala, že dvě třetiny z první skupiny jsou ve čtení pod úrovní páté třídy, zatímco z druhé je stejná část nad touto úrovní (U.S. Dep. Of Health and Human Services, 1982)

6. Problematika pořadů typu reality show

S tímto typem pořadu se široká divácká veřejnost v České republice setkala ve větší míře teprve minulý rok. Myslím si, že většina diváků, ať již z řad dospělých, mládeže či dětí, reagovala na masivní reklamu obou pořadů reality show.

Tvůrci nechtěli ponechat nic náhodě a tak reklamní kampaň oslovovala dospělé i děti, neboť byla vysílána ve všech časových pásmech uváděných v komerčních televizích, včetně rádia. Mnozí o podobném pořadu slyšeli, že takové show jsou na zahraničních kanálech televizí a nyní tvůrci nabídli českému divákovi podívanou, kterou znají lidé ve světě.

Nutno podotknout, že již při odvysílání prvních dílů, které prováděl výběr soutěžících do jednotlivých show, již mohl divák tušit něco o úrovni připravovaného pořadu. Přesto určitá skupina lidí – diváků sledovala reality show pravidelně a nenechali si uniknout jediný díl.

Bylo by zajímavé určit ze sociologického a psychologického hlediska anketu o jakou část národa se jedná. Tento výzkum nebyl zřejmě zatím žádným z renovovaných vědeckých pracovišť učiněn.

Naopak se komerční televize předháněly v ukázkách tzv. „koláčů sledovanosti“ u jednotlivých show. Řada lidí, jejichž život je pustý každý večer usedá před televizní obrazovky, aby sledovala svět milionářů ve stupidních amerických seriálech nebo pseudorealitu uvedených show.

Ke skupině lidí, kteří naprosto se železnou pravidelností sledovali obě reality show, lze říci, že rozhodně není dělícím prvkem postavení ve společnosti.

Lidé vzdělaní a schopní si vytvořit vlastní názor nemohou akceptovat názory osob obhajujících tento typ pořadu na obrazovce. Často se v takovém případě jedná o komerční zájmy, za kterými je třeba vidět finanční prospěch jednotlivců. Měl by nás alarmovat způsob, jakým se tvoří podivná subkultura

z lidí, kteří jsou ochotni se takto ukazovat a dělají se z nich takřka národní hrdinové.

Spousta mladých a nezralých lidí tam hledá jakýsi typ ideálního žití, kde lidé nepracují, popíjejí a tráví dny sexuálními výkony a vzájemným i nadávkami. Jde o vytváření určité normy životního ideálu.

6.1. Nebezpečnost reality show

Reality show typu Vyvolení jsou komerční televizní variantou zážitkových kurzů. Využívají psychiky adolescentů k tomu, aby vytvořili výrazné, pozorovatelné emoce. Ty zaručují sledovanost a přísun zisků v podobě SMS a reklam.

Mezi vlastnosti této psychiky patří :

- velká potřeba komunikovat a vyřikávat si své myšlenky
- nedokonale zvnitřnělé zásady
- neschopnost se ovládat
- hledání své dospělé identity

Dá se říci, že jako dítě okolo roku se učí stát, pustit se rodiče a samo chodit, tak adolescent se učí stát sám v komplikovaném světě hodnot dospělých. Zkouší různé taktiky, pózy manipulace, zásady či metody a hledá, co mu lépe sedne, co se vyplatí.

Pro tuto vývojovou fázi je tato hra zajímavá a možná i přínosná, protože ukazuje lidi v tomto procesu. Je třeba říci, že pořad není vhodný pro děti do patnácti let.

Očividné a na první pohled bijící důvody jsou :

- přímá agrese v podobě vulgarity a hrubosti
- některé záběry vypadají spíše jako reklama na kouření a alkohol

Existují však důvody, které jsou méně nápadné, ale právě proto ještě důležitější.

Do období puberty usilujeme, aby děti zvnitřnily hodnotový systém. Ten spočívá v jasném vědomí : „I když mám různé sklony, tak to neznamena, že tyto sklony mohu následovat“.

Každý dospělý člověk je čas od času přetížen prací, ale zároveň si uvědomuje, že práce je velice důležitá a v té či oné podobě dává jeho životu smysl. Tuto svým způsobem zdravě rozdvojenou psychiku děti i adolescenti nemají.

Obě reality show předvádí mnoho takto problematického chování bez jakékoliv presentované distance. Například moderátoři naprosto bez obalu hovoří o prima šmírování.

U adolescenta můžeme předpokládat, že jaksí ví, že šmírování není správné. Možná bude mít problémy zdůvodnit proč, ale každopádně bude cítit, že se jedná o něco nepatřičného. Děti však tento neproblematizovaný postoj televize budou přebírat doslova – „ na šmírování není nic špatného, konec konců všechny reality show jsou šmírováním“.

Televize ani v nejmenším nevysvětluje, že šmírování v případě reality show je podmíněno explicitním a vědomým souhlasem účinkujících.

Negativní vliv televize je tím větší, čím více selhává rodina. Tedy negativně formující vliv reality show dopadne nejvíce na ty děti, které již mají dost těžký osud. Posuzování reality show se často zvrhává v posuzování jednotlivých výroků, gest či izolovaných událostí.

To je trochu krátkozraké. Stávající věda není schopna vysledovat dopad

izolovaných televizních událostí na psychiku dítěte, však vcelku bezpečně dokáže posoudit vhodnost určitých prostředí pro děti.

Rodiče také nejsou schopni dokázat, jakými jednotlivými událostmi určitá parta kazí jejich dítě. Prostě posuzují druh prostředí, celkovou úroveň přítomných lidí a z toho usuzují na vhodnost či škodlivost pro jejich dítě.

Orientační kritérium pro posouzení vhodnosti programů pro děti poskytuje následující úvaha. Televize je nástroj, který zprostředkovává lidem vzdálená či jinak momentálně nedostupná prostředí. Dokumenty nás přenášejí do dalekých krajů. Filmy nám dávají zažít příběhy, které sami nezažijeme. Stejně tak i reality show představují společnost určitých lidí, se kterými bychom jinak nepřišli do styku.

Televize sice nemůže zastoupit výchovné působení rodičů, ale v žádném případě by nemělo být médiem, který výchovné působení rodičů komplikuje či dokonce maří. Téměř 60 % občanů vyjádřilo přesvědčení, že reality show nejsou vhodné pro děti.

Prima ve svém posudku konstatuje, že toto mínění veřejnosti bude ignorovat, že škodlivost tohoto pořadu mohou posoudit pouze odborníci. Nabízí se tedy otázka, zda Prima vysílá pouze pro odborníky či pouze odborníci vychovávají děti v ČR.

Jakkoli je názor odborníků nezastupitelný, přesto odpovědnost za výchovu dětí nesou rodiče a ti by měli mít hlavní slovo při posuzování vhodnosti těchto pořadů.

Argument televize Prima, že posuzování reality show je nutno omezit pouze na zdravé, normální jedince s vychovateli. To by byla pravda, kdyby se pouze tito diváci dívali na televizi. Podobně zákona ochranou dětí mezi šestou a dvanáctou hodinou nemíní pouze zdravé děti. Úmyslem zákonodárců je ochránit všechny děti, které by mohly být případnými nevhodnými pořady ohroženy.

6.2. Dopad reality show na výchovu dětí a mládeže

Reakce našich předních psychologů a psychiatrů na reality show jsou veskrze negativní, upozorňují, že tyto pořady mohou vážně ohrozit jejich morální a psychosexuální vývoj.

I když dávno pominul důraz na čistotu jazyka, který byl velmi v módě během národního obrození, přesto výchovným cílem je a bude naučit děti se kulturně vyjadřovat. Důvodů je několik. Každý dospělý se musí naučit vyjadřování – od neformálních až po stylizované, psané i mluvené.

V životě bude potřebovat jednat s úřady, napsat petici či stížnost, vystoupit a obhájit své názory. Tato nabytá schopnost slušné mluvy a kultivované komunikace pak otevírá dveře v životní kariéře a je podmínkou pro další růst. Úroveň mluvy, stejně jako úroveň oblečení, je zároveň i nepřímou heuristickou známkou, podle které posuzujeme celkové úrovně druhého člověka při prvním dojmu.

Naučit se neformální vulgární jazyk není nic obtížného, ale umět používat spisový a formální způsob vyjadřování je opravdu umění, které se člověk učí celé roky. Proto se rodiče již od útlého věku snaží s dětmi hovořit alespoň obecnou češtinou, bez vulgarismů, se správnou gramatickou skladbou.

Můžeme obhajovat vulgarismy v reality show, že nepřesahují míru, kterou známe z ulice, že tato slova mnohdy znají děti z mateřské školy. Nicméně zapomínáme, že zde nejde o to, co děti znají.

Usilujeme, aby se v dětech vypěstovalo vědomí, že slušná mluva je důležitá dovednost pro jejich život, že musí umět komunikovat na úrovni, která jim získá v životě respekt.

Většina reality show má negativní strukturu. Jde o to vyvolat konflikt, případně alespoň napětí. Odměňování či trestání je ve většině případů vedeno přes alkohol, cigarety, to znamená přes návykové látky. Jestliže takovéto pořady mohou sledovat i děti, pak by se v nich neměly objevovat situace,

kteře jedinou motivací morálně pochybného chování je jen opatřit si návykové látky.

Je skutečně nevhodné, aby děti viděly, že když je člověk závislý na kouření, tak je možné opatřit si cigarety krádeží, která může být provedena „fantasticky“, jak to komentoval jeden z průvodců pořadu. Je třeba podotknout, že jedním z hlavních výchovných prostředků není poučování ale napodobování.

Kvalitativní výzkumy odhadují podobu televizního působení na příkladech jednotlivých lidí. Nejde o to postihnout míru závislosti patologických jevů na sledování televize, ale postihnout mechanismy, kterými televize působí.

Zde se odhalují vlivy, které zcela zřetelně odkazují na televizní prostředí. Například množství zobrazovaných patologických jevů v televizi výrazně narostlo od sametové revoluce.

I když je otázka, jak s tímto souvisí paralelně rostoucí kriminalita dětí. Přesto je více než podezřelé, že děti při své kriminální aktivitě používají atypické nástroje, například baseballovou pálku. Je zřejmé, že tento model nemohl být převzat z běžné české reality. Děti musejí být inspirovány televizními vzory, protože tam se naopak objevuje baseballová pálka velmi často, ne jako sportovní nástroj, ale jako nástroj mezilidské agrese.

Tyto kvalitativní rozborů trestných činů rovněž potvrzují škodlivou inspiraci z televize. Tedy jestliže je scéna škodlivá a dítěti by neprospívalo, aby bylo jejím svědkem v realitě, pak televizní přenos nemůže udělat z této scény podívanou, která by dítěti prospívala. Stále zůstane škodlivou a pro děti nevhodnou.

Vlastní psychosexuální vývoj dítěte by mohl být také ovlivněn zejména při sledování reality show. I když se sexuální morálka v mnohém výrazně uvolnila, přesto je zřejmé, že každý jedinec musí své sexuální pudů ovládat alespoň do té míry, aby se nedostal do konfliktu se zákonem. Ve výchově dětí

nám však jde o více než o tento minimalismus.

Chceme naše děti naučit ovládat sexuální chování a pudy do té míry, aby jim sloužily k životní spokojenosti, to znamená podle jejich přání a hodnot například k navázání a prohloubení vztahu, založení rodiny a podobně. Při výchově se snažíme vyhnout dvěma extrémům – přeceňování sexu a pruderii.

S touto úvahou se můžeme podívat i na erotické scénky v reality show. Jestliže nechceme, aby se naše děti dívaly špehýrkou na sprchující se sousedku, neměli bychom dovolovat dětem, aby se dívaly pomocí televize na sprchující se „vyvolené“.

To není otázka pruderie, ale výchovy. Výchovným cílem totiž je, aby si děti prošly svým tempem sexuálního zrání – plaché pohledy, vzájemné pokřikování skupin dívek a kluků, posílání milostných psaníček, první nesmělé polibky za garážemi, velké tragédie prvních zhrzených lásek.

O toto období bychom neměli naše děti ochudit. Psychosexuální zrání je optimální, pokud probíhá svým přirozeným tempem a není urychlováno nevhodnými podněty ze světa dospělých.

7.Problematika mediálního násilí

Mezi témata zpracovávanými v rámci studia televizních účinků zaujímá čelní místo problematika mediálního násilí a jeho vlivu na diváka. Ve srovnání s ostatními je výzkumu v této oblasti největší počet. Zároveň se na potenciální působení násilných televizních scén vždy zaměřovala také pozornost veřejnosti.

Podle Kunczika (1995) došlo k takovému rozšíření laických představ o účincích médií, že tyto představy nabyly charakteru jakési kulturní samozřejmosti. Dominuje přístup „každý sám sobě sociálním vědcem“, který ovšem brání šíření skutečných vědeckých poznatků.

V důsledku toho kolují mezi laiky vědecky neudržitelné teze, které jsou přes svou nepřesnost značně populární. Postup a aktuální stav výzkumu, díky němuž jsou už dnes tyto jevy známy ve vědeckých kruzích nahlíženy mnohem komplexněji, není reflektován. U tématu násilí je to výraznější než kdekoliv jinde.

7.1.Charakteristiky násilného obsahu

Zájem o to, jak konkrétně vypadá televizní obraz násilí je povzbuzován stále dalšími důkazy ohledně toho, že zejména pro děti jsou příkladem násilí především násilné scény prezentované v rámci televizních pořadů.

Obsahové analýzy opakovaně zjišťují, že v televizním vysílání je značné množství násilí. Navíc jsou násilné scény velmi časté i v pořadech určených dětem. Dětské programy typicky skórují poměrně vysoko ve většině kategorií násilí kromě zabíjení, kreslené filmy a seriály trvale předstihují všechny ostatní druhy pořadů. Povážlivé množství násilí se vyskytuje v komickém a humorném kontextu.

Kreslené grotesky jsou zhruba stejně násilné jako kreslené dobrodružné příběhy a příběhy o superhrdinech (Comstock a kol., 1978).

Přestože je zobrazováno i násilí mající za následek smrt, obecně je násilí v televizi zřídka prezentováno ve spojení s bolestí a utrpením, zdá se, jako by nevedlo k žádnému většímu fyzickému diskomfortu oběti. To je zkreslení, které může způsobit vytvoření chybných představ o možných důsledcích takového to jednání.

Násilí ukazované v televizi je většinou spojeno s maskulinní rolí a probíhá i mezi zcela neznámými lidmi. Velké množství televizních zločinců je nějakým způsobem zapleteno do násilí – buď jsou sami agresivní, nebo jsou napadeni, případně obojí.

Ve skutečnosti se přitom většina světových zločinů týká peněz a majetku. Pachatel majitele ani nevidí, natož aby ho fyzicky zranil. Mnoho násilných scén se ale obejde bez zločinců, násilné chování není zdaleka atributem pouze těch „zlých“.

Jako nástroj k vyřešení svých problémů a dosažení vytčených cílů ho v televizi používají i úctyhodní občané a kladní hrdinové. V těchto případech bývá často ospravedlňováno jako sebeobrana.

Televize takto nabízí modely jednání, při kterých je společensky žádoucích a uznávaných cílů (např. prestiže, spravedlnosti) dosahováno prostřednictvím nelegitimních, ve skutečnosti společensky neschvalovaných a odsuzovaných prostředků.

Násilně se chovají také obránci zákona a to aniž by na ně někdo zaútočil. Policisté ve skutečném světě přitom kromě střelby na terč používají zbraně jen výjimečně. Celkově lze říci, že násilí je v k zábavě sloužících televizních pořadech předváděno jako normální, naprosto běžná strategie chování, ke které bez váhání sahají kladní i záporní protagonisté.

Je to chování, které jak z příběhu vyplývá, se až na výjimky vyplácí, násilí je úspěšný argument, který má vysokou utilitární hodnotu.

Dětsí diváci tedy vidí násilí prezentované jako integrální součást lidského života. Četnost těchto scén však neodpovídá skutečnosti.

Jednou z příčin vysoké sledovanosti násilných pořadů je také možné uvést stresový charakter současného života. U mladých lidí je prostředím, ve kterém se nejčastěji pohybují, škola. Právě v systému, založeném na pravidelném hodnocení schopností a znalostí žáků, vystupuje stresový charakter tohoto prostředí do popředí. Žák v něm pocítuje úzkost, neboť je pod tlakem tohoto systému a učitele, který jej většinou přesvědčuje, že jeho psychické útrapy a přetíženost jsou způsobeny jeho špatnou organizací práce a neschopností se efektivně učit. V takovém případě může žák buď viníka své úzkosti označit nebo se může uchýlit právě k dennímu přidělu násilných scén v televizi. Obdobně to platí i pro děti, které trpí slovními a psychologickými útoky svých rodičů, nebo které skličuje mlčení rodičů o problémech v rodinných vztazích. Tyto závěry potvrzuje i výzkum provedený Joanne Cantor a Sandrou Reilly²⁰ z něhož vyplývá, že hrůzu nahánějící programy preferují nejvíce ty děti a mladí lidé, kteří v nedávné době prožívali emoci strachu ve skutečném životě.

Pro děti, které dosud nemají dostatek zkušeností, je televize věrohodným, reálným pramenem informací o tom, jak to na světě chodí, přičemž se může uplatňovat postup „co se objevuje často, je normální“. Zvýšená frekvence násilných scén pak vede k mylné představě, že násilí je běžnou a normální záležitostí, kulturní normou a k dojmu, že jeho páchání je čímsi obecně přijatelným, účinným, vzrušujícím a působivým²¹ (Vágnerová, 1977).

7.2. Ospravedlňování a problematika zločinů

Tato teorie se zabývá jedním specifickým, poměrně zvláštním účinkem

²⁰ CANTOR J., REILLY S., Adolescents fright reactions to television violence and film, 1982

²¹ VÁGNEROVÁ, M., Vývojová psychologie I. Karolinum, Praha, 1997

televizního násilí. Podle ní je možné, že určité nebezpečí masmediálního zobrazování násilí tkví v tom, že násilnická individua budou moci přesouvat odpovědnost za vlastní chování na média.

Oproti dřívějším dobám se v kriminalitě dětí a mládeže objevují nové společensky velmi nebezpečné jevy. Charakteristické je snižování věku pachatele, komplikovanost a rafinovanost provedení, nárůst prvopachatelů, kteří jsou schopni páchat velmi komplikovanou trestnou činnost a velmi sofistikovaně zahlazovat stopy po trestném činu. Přitom hotové návody jak vraždit, loupit, krást a znásilňovat, aplikované v praxi jsou poskytovány v nejrůznějších televizních pořadech. Filmy zároveň ukazují, jak stopy trestného činu ničit, jak zabraňovat jejich vzniku. Dávají návod jak se vyhnout trestní odpovědnosti např. odmítnutím výpovědi, předstíráním duševní choroby, tedy návod k postojům, které v realitě velkou měrou komplikují orgánům činným v trestním řízení práci. Vysoce se zvýšila brutalita páchání trestné činnosti. Vyplynulo to i z klinické studie provedené na opavské psychiatrické léčebně v letech 1992 – 1995 na souboru 70 pachatelů, převážně násilné trestné činnosti ve věku 15 – 20 let. Ve výpovědi pachatelů se pouze výjimečně vyskytoval popis úzkosti, jež by vyplývala z vykonané vraždy, téměř žádné výčitky svědomí. Bylo konstatováno, že v repertoáru mladých pachatelů jsou připravena konkrétnější, diferencovanější schémata útočení na druhé osoby a prosazování své vůle při současném sklonu reagovat na odpor napadeného afektivně nesenou brutalitou. Tito pachatelé jsou méně ochotni zvládat své afekty, v jejich prožitcích a postojích je méně morální reflexe. Tyto jevy vysoce zvyšují společenskou nebezpečnost těchto pachatelů a signalizují nutnost bližšího studia příčin, které je způsobují²²

Páchat kriminální nebo násilné činy totiž také znamená osvojit si racionální techniky, které chrání před výčitkami svědomí a dovolí jedinci zachovat si příznivý obraz sebe samého. Televize může sloužit jako zdroj těchto racionalizací (obzvláště díky nešťastně rozšířeným jednoduchým

²² GRUMLÍK, UHLÍŘ, VAVŘÍK, Mladiství a věkem blízcí pachatelé, Krim. Sborník, 1996 roč. 40

kauzálním vysvětlením, podle nichž mediální obsahy způsobují násilné chování).

Výmluvy na televizní obsah mají omlouvat násilníka po spáchání aktu násilí, ale existuje i možnost, že takové ospravedlňování činu předchází a jeho spáchání tak umožní (Kunczik, 1995).

8. Dítě a televize z pohledu medicíny

České dítě tráví před obrazovkou v průměru 25 hodin týdně, více než 3,5 hodiny denně. Tato statistika je alarmující, zachycující přesto jen povrch problémů. Jak zasahuje sledování televize do přirozeného vývoje dítěte.

Vidění není pasivním pochodem, jakousi analogií fotografie, kdy se na sítnici oka vytváří zmenšený obrázek toho, na co právě pohled člověka dopadá. Pozorují-li nějaký předmět, nezůstávají oči nehybné, nýbrž předmět nepatrnými pohyby jakoby „ohmatávají“ je naprosto individuální a je veden mým zájmem nebo nezájmem o předmět, ale i mým očekáváním a věděním předmětu.

Drobným pohybům očí, ke kterým při tom dochází se odborně říká saláry. Při klidném pozorování jich proběhne 2 až 5 za sekundu. Důsledkem této skutečnosti je, že když dva lidé pozorují stejný předmět ze stejného místa, přesto vnímají něco zcela odlišného.

K tomuto pochodu přistupuje neustále zaostřování, akomodace oční čočky podle vzdálenosti předmětu v prostoru a dále rozšiřování a zužování zornic, v závislosti na množství dopadajícího světla, ale i na duševní aktivitě pozorujícího. Šíře zornice je jedním z indikátorů aktivity mozkové kůry: čím vyšší je aktivita mozkové kůry, tím širší jsou zornice.

Jakým způsobem modifikuje tyto nesmírně dynamické a aktivní pochody sledování televize? Počet salár se snižuje o 90 i více procent z 2-5 za sekundu na 5-7 za 20 sekund. Výrazně se zmenšuje šíře pupily jako výraz snížené mozkové aktivity.

Oči nejen že neakomodují, protože se obrazovka nachází ve stále stejné vzdálenosti, nýbrž šířka zorného pole se zužuje o 97%. Okohybné svaly jsou zcela strnulé, bez pohybu. Všechny tyto změny jsou vyvolány médii televize jako takovým, nezávisle na pořadu.

Co nám tyto skutečnosti říkají? Především, že původně aktivní a cílená

činnost je nahrazena maximální myslitelnou pasivitou. To je také jedním z hlavních důvodů, proč má sledování televize na vývoj dítěte tak zhoubný vliv. Tento závěr potvrzuje i EEG vyšetření (elektroencefalogram) aktivity mozku během sledování televize . To ukazuje, že se po zapnutí televize rychle objevují v záznamu tzv. alfa vlny, typické pro stav snění či hypnózy. I zde se nám nabízí stejný obraz : podvědomé vyřazení aktivity diváka.

Když se podíváte nezaujatě na svého potomka po hodině sledování televize, jak vypadají jeho oči, jaký mají lesk, jaká síla a klid z jeho pohledu vychází? Jak je dítě v pohledu přítomné nebo naopak duchem nepřítomné? Myslím, že nebudete mít daleko k tomu, označit tyto oči za zakleté.

Ještě hlouběji však zasahuje do rozvoje dětské fantazie a tím i do schopnosti kreativity dospělého věku. Děti, které jsou zvyklé pouze na pohádky v televizi, se při vyprávění pohádek nudí a říkají: „nic nevidím“. Ztratily schopnost vytvářet vnitřní obrazy a představy. Obrazy televize jsou příliš hotové, než aby mohly podnítit dětskou fantazii. A jsou příliš rychlé na to, aby k nim dítě vůbec mohlo zaujmout nějaký osobní citový vztah a postoj.

S vývojem fantazie v dětství však později souvisí i vývoj schopnosti hlubokého citového prožívání, schopnosti empatie-možnost vcítit se do druhého člověka, ale i předvídavost a schopnost řešit nové, neočekávané situace.

Ordinace logopedů a foniatrů jsou přeplněné. Ještě v polovině 70. let se vyskytovaly poruchy řeči u 4% dětí v předškolním věku. Ve druhé polovině 90. let stoupl procento dětí s poruchami řeči zjišťovaných na základě kritérií jako v 70. letech na neuvěřitelných 25%. Z toho je polovina hodnocena jako lehké, čtvrtina jako středně těžké a čtvrtina jako těžké. Podíl dětí s poruchami porozumění řeči je ještě vyšší.

Srovnatelné výsledky nacházíme v Německu, Velké Británii, ale i Bulharsku. Poruchy řeči nejsou přitom vázány na sociální postavení rodiny: děti vysokoškoláků jsou postiženy stejnou měrou, jako děti pomocných dělníků.

Jaké jsou příčiny tohoto alarmujícího vývoje? Pouze u malé části postižených je důvodem zdravotní porucha. U naprosté většiny dětí jsou lékaři i terapeuti zajedno, že příčinou narušení vývoje řeči těchto dětí je narůstající mlčení mezi rodiči a dětmi. Příčin tohoto mlčení je celá řada. Neoddiskutovatelně na prvním místě je však sledování televize.

V civilizovaných zemích aktivně sledoval dospělý televizi v 60. letech v průměru 1 hodinu denně, v roce 1980 již 2 hodiny denně, v roce 1998 téměř 3,5 hodiny denně. Tato doba znamená pro děti mlčení.

A jaký vliv má televize na narůstající násilí? Analýza příčin, které vedly děti k zabíjení, ukazuje často, že pro mladistvé vrahy bylo společným jmenovatelem excesivní sledování televize od útlého věku, mnoho hodin týdně strávených hraním počítačových her s tematikou zabíjení, rodiče, kteří neměli příliš velký zájem o výchovu svého dítěte.

Mladiství vrazi uvádějí často identifikaci s některým z filmových hrdinů, který vyniká schopností chladnokrevně zabíjet.

Sledování televize v dětství zásadním způsobem narušuje vývoj jak intelektuálních, tak citových, především volných schopností člověka a jeho individuality: vyřazuje jeho vůli v procesu vidění, znemožňuje vytváření individuálního citového vztahu k viděnému, podlamuje fantazii a kreativitu, brání rozvoji motorických schopností dítěte a tím podporuje pasivní postoj ke světu a podlamuje vůli jako takovou.

K tomu dochází zcela nezávisle na výběru nereflektovanému přejímání mravně pochybných postojů a systematického otupování vůči násilí, bolesti, utrpení a smrti druhých lidí.

9. Vztah mládeže k masmédiím

9.1. Úkol a cíle výzkumného dotazníkového šetření

Provedení dotazníkového šetření k vlivu masmédií na osobnost dítěte jsem využil dvě v současné době média s velkým „M“, jedná se o televizi a internet. Cílem je zjištění, zda opravdu dochází k ovlivňování dětské generace v negativním slova smyslu. V praktické části jsem se věnoval negativnímu působení na dětského konzumenta a jeho vztah k masmédiím. Samozřejmě je známo, že obě média působí také pozitivně, rozšiřují znalosti a celkový společenský rozhled na světové úrovni. Nepopírám tedy velice záslužnou činnost obou médií na vzdělávání, ale pokusil jsem se naznačit i možná negativa.

Údaje týkající se výsledků dotazníkového šetření byly získány zpracováním a vyhodnocením 106 kusů vyplněných dotazníků anonymními respondenty. Dotazník byl vlastní. A byl specificky sestaven pro tento výzkum. Po vyhodnocení a následné komparaci jsou výsledky zpracovány do jednotlivých položek dotazníku prezentovány tabulkami, slovně i grafickým znázorněním.

Výsledky šetření pro jednotlivé cíle budou uvedeny následně stejným způsobem a formou.

Cíl 1: Zjistit míru sledovanosti televize a využití internetu, určit nejoblíbenější televizní pořady dle žánru

Cíl 2: Zjistit zda se žáci věnují volnočasovým aktivitám, případně jakým

Cíl 3: Zjistit kolik žáků navštívilo internetové stránky určené starším 18-ti let a kolik z nich i tzv. chatovalo s neznámou osobou

Cíl 4: Zjistit negativní působení masmédií na osobnost dítěte ve vztahu s výchovnými problémy a prospěchem

Hypotézy k daným cílům :

Hypotéza k cíli 1:

Předpokládá se, že míra sledovanosti bude poměrně velká i s ohledem na to, že šetření je prováděno ve městě. Rozdíl mezi chlapci a dívkami bude nepatrný, co se týče míry sledovanosti. U výběru pořadu bude zřejmě názorový rozdíl v typu pořadu. Internet bude patrně nejvíce využíván jako zdroj informací.

Hypotéza k cíli 2:

Předpokládá se, že volnočasovým aktivitám se bude věnovat malé množství respondentů. Přičemž většina se bude věnovat spíše kultuře než sportu. Významnou měrou k této hypotéze bude přispívat fakt, že se jedná o děti tzv. městské.

Hypotéza k cíli 3:

Předpokládá se, že dílčí výsledky dotazníkového šetření nemusí korelovat s celostátními výzkumy, protože zde byl použit podstatně menší vzorek respondentů s určitou územní příslušností. Je předpokladem, že u navštívených internetových stránek bude vyšší procento než u respondentu tzv. chatujících.

Hypotéza k cíli 4:

Předpokládá se, že respondenti běžně využívající informačních médií určeným dospělým mohou mít problémy s prospěchem či chováním. Předpoklad vychází z názoru, že dětský příjemce nedokáže dostatečně objektivně vyhodnotit získanou informaci a ta může negativně ovlivnit způsob chování dle tzv. vzoru.

9.2. Metodika práce

Pro zjištění byl použit dotazník, který obsahuje celkem 30 otázek. Tyto otázky byly vybrány pro zjištění zadaných předpokladů této praktické části vzhledem k určitému časovému omezení při provádění průzkumu. Dotazník byl žáky základních škol vyplněn v rámci vyučovací doby jiného předmětu. Šetření probíhalo v měsíci listopadu a prosinci 2008.

V dotazníku jsou obsaženy otázky kategorické, výběrové, polootevřené i kontrolní. Dotazník je jednorázový, vyhodnocení je matematické, uvedeno v procentech. Přípravnou fází je teoretická část mé bakalářské práce. Obsah otázek byl směřován ke zjištění postojů určité skupiny, podobného věku, obojího pohlaví, stejné úrovně vzdělání a stejné sociální skupiny.

Výhody dotazníku – jde o přehledný, srozumitelný a anonymní dotazník. Toto se odrazilo v bezproblémovém vyplnění všech otázek respondenty. Další výhodou byla časová úspora, která se projevila v relativně rychlém návratu vyplněného dotazníku.

Nevýhodou tohoto dotazníku je, že byl zadán menšímu počtu respondentů základní školy. K objektivnějšímu zjištění by byl třeba dotazník s větším počtem otázek a tím i větší náročností kladenou na respondenty. Výsledky nemohly být zpracovány statistickými metodami, neboť by mohly být zavádějícími.

Systematickým náhodným výběrem, který zaručoval reprezentativnost vzorku bylo vybráno 106 žáků, 8. třídy, ve věku 14 let. Zastoupení chlapců a dívek bylo početně různé (47 chlapců : 59 dívek). Rozdáno bylo celkem 106 dotazníků a návratnost byla 106 ks, tedy 100%. Srozumitelnost dotazníku byla vyzkoušena pilotní studií, kde bylo zjištěno, že respondenti nemají s vyplněním problémy a rozumí otázkám, které jsou jim pokládány v dotazníku.

Zkoumaný soubor :

1. Chlapci a dívky (47 : 59) ve věku 14 let
2. Žáci 8. třídy základních škol
3. Děti žijící v jednom městě
4. Žáci běžných základních škol (ne jazykové, speciální a podobně)

ad 1 - Poměr chlapců a dívek nebyl součástí výběru, byl dán jednotlivým počtem v jednotlivých třídách a základních školách. Věková hranice byla 14 let. Během výzkumu bylo zjištěno, že ve třídě byli i starší žáci, vzhledem k tomu, že se jednalo o zanedbatelné procento, použil jsem věk 14 let

ad 2 - Záměrný vzorek 106 žáků, 8. třídy byl v tomto výzkumném dotazníkovém šetření použit pro srovnání názorové rozdílnosti či shody na problematiku masmédií, neboť je prokázáno, že názory se v různém věku liší a toto by mohlo značně ovlivnit výsledky dotazníku

ad 3 - Bydliště ve stejném městě zaručuje přibližně stejné podmínky (používání internetu, možnost využití masmédií, informovanost) a tímto jsou eliminovány možnosti větších rozdílností v odpovědích

ad 4 - Vyřazeny byly školy se speciální výukou zaměřenou na jazykové znalosti či práci s problémovými žáky, neboť názory by mohly být zkresleny vlivem způsobu jejich života

9.3. Výběr respondentů

Metoda zkoumání

K realizaci praktické části byl použit dotazník vlastní konstrukce. Dotazník byl podán žákům při hodině občanské výchovy. Zadání dotazníku provedla vždy pedagožka jednotlivé školy za mé přítomnosti. Zpracování dotazníku jsem prováděl sám, na základě zjištěných informací.

Zkoumaný vzorek

Vypracování otázek uvedených v dotazníku se zúčastnilo 106 respondentů, chlapců a dívek. Jsou žáky základních škol v Praze. S ohledem, že se jedná o zkoumaný vzorek respondentů osmých tříd v tomto roce jim je nebo má být 14 let. K objektivizaci jsem zařadil i možnost jiného věku.

Základní školy byly vybrány náhodně. Ani jedna ze škol a tříd se nevěnuje zvláštnímu programu či práci s dětmi s disfunkcí nebo práci s výchovně problematickými dětmi.

9.4. Vyhodnocení dotazníku

Celkem žáků 106 = 100%

Chlapci 47 = 44,4 %

Děvčata 59 = 55,6 %

Pro maximální objektivizaci dotazníku s ohledem na provedený výzkum v 8. třídě základní školy jsem procentuálně vyjádřil i žáky starší 14-ti let. S ohledem na výsledek, kdy v 8 třídách základních školy bylo zjištěno procentuálně vyjádřeno 9,4% žáků jiného věku než 14 let, budu pracovat s údajem věku 14 let.

Cílem dotazníku bylo zjistit vztah dětí k masmédiím, případné negativní vlivy na osobnost dětí.

Vyhodnocením dotazníku bylo zjištěno, že ve všech školách i třídách nepatrně převažují dívky.

Dotazníkové šetření k cíli 1:

Masmédia jako televize a internet se staly součástí téměř každé domácnosti. Je zajímavé, že téměř 80% respondentů uvedlo, že televizní vysílání sleduje po 22 hodině. Většina také označila, že televizi sleduje v řádech hodin. Tyto data se poměrně neliší mezi chlapci a dívkami.

Viz. tabulka č. 4, příloha č. 5

Velmi se ovšem liší sledovanost televizních pořadů dle žánru. U chlapců patří mezi nejčastěji sledované pořady filmy s akční tematikou, u dívek s dobrodružnou.

Viz. tabulka č. 5, příloha č. 7

Viz. graf č. 5, 6, příloha č. 8

K využití internetu respondenti uvedli, že tento je nejvíce využíván k zábavě, dále ke komunikaci. Na posledním místě je využití internetu jako informačního média.

Viz. tabulka č. 6, příloha č. 9

Viz. graf č. 7, příloha č. 10

Viz. graf č. 8, příloha č. 11

Vypracovanou hypotézu k cíli 1 se podařilo potvrdit v části týkající se televizního média. V části týkající se internetu se bohužel hypotéza nepotvrdila, neboť oproti předpokladu, dává většina žáků na internetu přednost zábavě, komunikaci a nejmenší procento uvádí, že internet využívá jako zdroj informací.

Dotazníkové šetření k cíli 2:

Volnočasové aktivity, jejich vhodný výběr a motivace patří a bude patřit k základním výchovným prostředkům dětí a mládeže. Respondenti zde uvedli poměrně zajímavé údaje, bohužel však spíše v negativním slova smyslu. Je opravdu velice málo žáků, kteří se během volného času věnují sportu. Oblast aktivit v kultuře se jeví poněkud příznivěji, díky většímu počtu dívek, které uvedly, že se ve volném čase věnují kultuře.

Viz. tabulka č. 3, příloha č. 4

Viz. graf č. 2, příloha č. 4

Vypracovanou hypotézu k cíli č. 2 se podařilo potvrdit v celém svém obsahu. Předpokládali jsme, že s ohledem na specifika městského života se žáci budou sportu věnovat méně než kultuře. Sportovní aktivity a kultura (divadlo, kino, koncerty) nejsou pro žáky zdaleka tak přitažlivé jako v minulosti.

Dotazníkové šetření k cíli 3:

Internet se svým rozvojem zařadil mezi masmédiá, které všichni využíváme nejčastěji. Také kromě využívání je samozřejmé jeho zneužívání, přičemž jeho nebezpečnost spočívá hlavně v tom, že oproti televiznímu vysílání, máme omezenou možnost korigovat podávané informace dětskému příjemci. Respondenti v této části dotazníku dosáhli 100% odpovědi na účast na webových stránkách určeným starším 18-ti let. Bohužel také tzv. chatování na internetu s neznámou osobou je poměrně časté. Zajímavé je, že z výsledků dotazníku vyplynulo, že chatují s neznámou osobou více dívky než chlapci.

Viz. tabulka č. 4, příloha č. 5

Viz. graf č. 3, 4, příloha č. 6

Hypotézu k cíli číslo 3 se podařilo potvrdit v celém obsahu. Dosažené výsledky týkající se návštěvnosti webových stránek určených dospělým (100%) může být alarmující. Musíme však dosažené vysoké procento přičíst také dětské zvědavosti a jakému-si „otevírání třinácté komnaty“. Daleko nebezpečnější je samozřejmě chatování s neznámou osobou .

Dotazníkové šetření k cíli 4:

V provedeném výzkumném šetření respondenti uvedli, že nepatrná část z nich má problémy s rodiči, že si nerozumí, problémy s chováním a na vysvědčení má hodnotící známky trojky a horší. Nerozumí si s rodiči asi 6% dětí, problémy s chováním má kolem 10% dětí. Vyšší procento se objevuje u zhoršeného prospěchu vyjádřeno kolem 20%. V těchto číslech nelze hledat vzájemnou závislost. Zajímavé ale je, že u respondentů, kteří označili některou z nabízených možností problému, žáci označili nepřiměřeně dlouhé sledování a užívání televize i internetu. Dále označili, že jsou členy nějaké party, volnočasovým aktivitám se nevěnují, jejich vzory jsou akční hrdinové, často se

chovají podle svých vzorů.

Viz. tabulka č. 7, příloha č. 12

Viz. graf č. 9, příloha č. 13

Vypracovanou hypotézu č. 4 se nepodařilo potvrdit v celém svém rozsahu. K této hypotéze, aby byla potvrzena ve směru objektivního zhodnocení negativního působení na osobnost dítěte, by bylo nutné shromáždit informace od několika stovek či spíše tisíců respondentů. Muselo by být využito daleko obsáhlejšího dotazníku. Údaje zjištěné tímto dotazníkem ovšem naznačují jisté negativní vlivy masmédií na osobnost dítěte.

9.5. Návrh na využití masmédií

Vzhledem ke zjištěným poznatkům zájmů žáků o informace v masmédiích je důležité pro každého pedagoga umět využít tento zájem ku prospěchu výuky a to i například akčních filmů nebo seriálů. Pro pedagoga by mělo být hlavně důležité si uvědomit, že i špatný příklad nebo názor ovlivněný mediální produkcí je nutno využít ve své výuce tím, že zjištěný názor bude pedagogicky vhodným způsobem s ohledem na věk dítěte uveden na pravou míru.

Dalším přispěním ke zlepšení celkového působení médií je využívání tiskového zákona, který přispívá k posílení všech mechanismů Rady pro rozhlasové a televizní vysílání. A že díky novelám v tomto zákoně dojde k určitému zpřísnění distribuce televizních programů a různých souborů, které obsahujících internetové stránky prvky brutality, násilí či pornografie.

Na každém kroku se setkáváme s požadavkem inovovat organizaci práce, mění se vnitropodniková komunikace a struktura mezilidských vztahů. Názorným příkladem takových to změn je oblast vzdělávání. Vzdělání tvoří bránu pro vstup do profesionálního světa. Jak se ukazuje nové formy komunikace zásadně mění charakter vzdělávacího procesu. Na rozdíl od tradičního způsobu předávání a samozřejmě i přijímání znalostí se začínají velmi výrazně měnit i

obsahy sociálních rolí obou zúčastněných učitele a žáka. Vazba mezi nimi začíná být charakteristická partnerstvím, které předpokládá přijetí nové situace, uvědomění si vlastní odpovědnosti i nutnosti kooperace.

Učitel se z role nositele informací a to často relativně omezené a jednostranné, mění v koordinátora samostatné žákovy práce, založené na jeho aktivitě v získání informací. Žák přestává být pasivním příjemcem memorujícím často zcela těžko pochopitelné obsahy a stává se aktivnějším účastníkem se značnými kompetencemi, schopnými efektivní kooperace a orientace v dostupných informacích.

Dnes je již zcela zřejmé, že tlak na úspěšnou orientaci v souvislosti s častou „informační džunglí“ bude násobit nároky na žáka či studenta a nároky samozřejmě v budoucnosti porostou. Nebude v silách jednotlivce absorbovat stále rostoucí množství informací, ale bude nezbytné informace vyhledávat a s nimi potom pracovat.

Závěr

Závěrem bych chtěl říci, že uzavřít práci na téma vlivu masmédií na osobnost dítěte je vzhledem k obrovskému množství studií a jejich různorodých výsledků velice složité a téměř nemožné.

Média hrají v našem společenském životě velmi významnou roli, především v působení na výchovu a to nejen v kladném smyslu, ale také v záporném smyslu. Jednotlivé dílčí působení se odráží v jednotlivých kapitolách. Kladné působení se ukazuje v daleko menší míře. Média, jak se ukazuje, působí záporně hlavně máme-li na mysli nevhodné programy. Odborníci hovoří o dominanci obrazového vnímání nad vnímáním pojmovým. Upozorňují na to, že hrozí tendence redukovat skutečné vědění na pouhé informace. Objevuje se zde ta skutečnost, že počítačově se redukuje významy a mládež si neuvědomuje plně realitu, kterou vyjadřuje televizní obrazovka. Na televizní obrazovce je tak velmi snadné a jednoduché zabíjet. Ta samá jednoduchost se velmi markantně objevuje v počítačových hrách. Tyto hry díky velmi rychlému technickému rozvoji, dovedou hru podat ve virtuální realitě. Zde se pak objevuje ještě jiné nebezpečí, že určitým povelom na klávesnici mrtví vstane, jako by ani mrtví nebyl.

Je nutné konstatovat, že pro děti je velmi těžké skutečně se orientovat a nepodléhat situační aktivitě. Při krizi orientace pak velmi snadno dochází k problematickým rozhodnutím. Toto záleží hlavně na rodičích.

Jde nejenom o určování délky doby sledování pořadů a jejich výběr, ale jde především o to, aby se rodiče na tyto pořady dívali společně se svými dětmi. Po shlédnutí pořadu je nutno s dětmi hovořit, diskutovat a vysvětlovat. Tím se stává mediální prostředek prostředkem výchovným, který doplňuje výchovnou roli rodiny.

Obvykle se kritizuje na straně jedné a na druhé straně zase odmítá negativní vliv masmédií. Oba tyto naprosto protichůdné názory jsou

oprávněné. Oba tyto názory se objevují i v této diplomové práci. Ukazuje se však nutnost upozornit a analyzovat i méně nápadné vlivy. Tyto vlivy se však objevují při sledování televize, při hraní her nebo surfování na počítači.

Dítě, vysedávající celé hodiny před obrazovkou televize nebo počítače, pohodlně sleduje obrazy, které mu nahrazují reálný svět. Přitom zde nepůsobí funkce názornosti, jak ji zná a interpretuje pedagogika.

Záplava přitažlivých vnějších obrazů, které poskytuje kulturní průmysl nebo počítačové firmy přináší jen plytkou zábavu jenž nenutí děti a mládež přemýšlet. Znamená to jakousi konzumní názornost, kde se děti uspokojují sledováním čehokoliv. To samozřejmě zpovrchnuje rovinu poznávací, etickou, estetickou, hodnotově orientační i morální. Při tom ovšem působení obsahu mediálního vysílání nejde interpretovat zjednodušeně jako by šlo o prosté kauzální vztahy. Jde o to, v jaké kontextu dítě vnímá a sleduje to, co je mu předkládáno.

Tento kontext představuje způsob trávení volného času, působení rodiny a celá řada dalších v neposlední řadě i dosavadní úroveň výchovy a zralosti každého jedince.

Chtěl bych však upozornit, že podle mne je jednou z překážek zobecnění to, že se ztotožňuje, zaměňuje či prostě nedostatečně odlišuje účinek ve smyslu osvojení si určitého agresivního způsobu chování a ve smyslu nárůstu páchání násilí a především násilné trestné činnosti.

I přes nejednoznačné výsledky a nesouhlas některých odborníků bych se přikláněl k tomu, že tento efekt nastává. Rozhodně bych však nevyvozoval důsledky pro případ druhý.

K tomu, aby se jedinec dopustil násilného zločinu, musí být nepochybně splněno mnohem více předpokladů například osobních, rodinných, než jen značná frekvence sledování násilných obsahů.

Problematika vlivu televize a médií na příjemce je komplikovaná. V komunikačním procesu jehož potencionálním výsledkem je určitý účinek,

se účastní několik činitelů – podavatel (komunikátor), komunikované sdělení, médium, které sdělení přenáší, publikum, potažmo jednotliví příjemci. Všechny tyto faktory ovlivňují, jaký dopad bude nebo nebude sledování televize mít.

Abychom se nedopustili zavádějícího zjednodušení, je třeba se při zkoumání televizních (mediálních) účinků zajímat mimo jiné také o to, jaká sdělení jsou komunikována, co je obsahem, jaký vliv na sdělení samotné má jeho forma, tedy způsob mediálního přenosu, jaká publika si vybírají která sdělení a proč a jakou roli hrají určité osobní dispozice příjemce, jeho sociální situace a kontext obecně.

Negativní vliv nevhodných pořadů televize je tím větší, čím více selhává rodina. Děti mohou v těchto pořadech hledat svůj vzor a uplatnění. Takovéto „vzdělávání“ je v rozporu s tím, co se jim snaží poskytnout pedagogové ve školách. Je oproštěno veškerých morálních zásad a pravidel slušného chování.

V době, kdy většina rodičů řeší ekonomické problémy zabezpečení rodiny jako takové, nesoucí s sebou výrazné pracovní nasazení a nedostatek času, umožňujeme médiím, aby přebírala výchovnou funkci za nás.

Nesmí se ovšem zapomínat na to, že obsah televizního vysílání, ať už je jakýkoliv, je jednou stranou mince. Televize může mít na děti negativní vliv pouze v případě, že ji děti sledují. A z toho, že ji sledují, že ji sledují nadměrně často, že ji sledují bez korektivní přítomnosti rodičů a že se nevěnují jiným, hodnotnějším činnostem, nelze vinit televizní producenty. Potřebujeme porozumět masové komunikaci, proto, aby nás porozumění učinilo citlivějšími k selektivitě mediálních reprezentací a umožnilo nám být k nim kritičtí. Není řešením televizi globálně zakazovat či ji zcela vyloučit z našeho života, je potřeba naučit se s ní žít.

V současné době je k dispozici dostatečné množství empirických dat, která prokazují, že dlouhodobé sledování televizního a počítačového násilí je jedním z vedlejších faktorů, které přispívají k rozvoji dětské agresivity a že tento vliv se projevuje již u dětí předškolního věku.

Resumé

Tato diplomová práce byla zaměřena na problematiku vlivu a možných účinků televize a masmédií především na dětské příjemce. V této kapitole chci shrnout to nejpodstatnější co obsahuje tato práce.

Na začátku byl fenomén televize a internetu nejprve zasazen do širšího vztahového rámce masové komunikace a masových médií s jejich obecnými charakteristikami.

Dále byla rozebrána témata, která je nutno brát v diskuzi o potencionálních účincích televize a internetu v úvahu – vlastní obsah, příjemce, televizní publikum. Co se týká zmíněného tématu, za podstatný rys televize byl označen fakt, že obsahy, které předkládá, jsou zkreslením reality, které ale nicméně jako reality vypadají, přičemž některé z nich mají společensky problematický charakter. V části týkající se publika upozorňujeme kromě jiného na závažný fakt snadné přístupnosti médií dětem.

Další kapitoly jsou zaměřeny přímo na účinky televize a internetu. Nejprve je vyložena teorie mediálních účinků obecně, je nastíněn vývoj názorů na tuto problematiku a současný pohled na ni. Jsou zde uvedeny některé faktory potencionálně intervenující v procesu působení na dětského příjemce.

Jsou zde rozebrány možné účinky na dětského příjemce od vysílaných pořadů typu reality show, včetně alespoň minimalizovaného medicínského pohledu na věc .

Televizní kanály, videopůjčovny, kina, herny s počítačovými hrami i stánky s knihami a časopisy jsou ovládány honbou za ziskem a za popularitou. Státní kontrola škodlivých vlivů v médiích všeho druhu je v naší republice nedostatečná. Tím větší odpovědnost je kladena na rodiče a učitele.

Nadměrné množství času, které tráví děti i dospělí audiovizuální mediální zábavou vytlačuje ze života aktivní způsob trávení volného času,

brzdí rozvoj řeči a představivosti, potlačuje tvořivost, družnost a oslabuje citové vztahy.

Pro menší děti je naprosto nutné, aby rodiče vybírali cílevědomě vhodné pořady. Také vhodně kombinovat s pořady rozhlasovými i výběrem vhodné četby. Starší děti vést k tomu, aby sami rozumně volily filmová představení, televizní pořady a také se zajímat vhodným způsobem o literární vkus svých dětí. Nelze nechat také bez povšimnutí druhy počítačových her, které děti hrají. Toto výchovné působení se nejlépe uplatňuje sledováním pořadů společně s dětmi.

Rozumné usměrňování a omezování zábavy znamená vybočení z běžného konzumního životního stylu. Sociální izolaci, kterou způsobuje dětem přílišná výchova masmédií je třeba kompenzovat hodnotnějším rodinným životem.

Ze všeho co zde bylo uváděno vyplývá, že nezanedbatelnou odpovědnost vůči nejmladší generaci mají dnes vedle rodičů a pedagogů tvůrci televizní tvorby. Jednotliví občané i jejich skupiny by jim tuto odpovědnost měli stále a všemi dostupnými demokratickými prostředky připomínat. Je pochopitelné, že odpovědnost na tomto úseku by se neměl zříkat ani stát v tomto případě přeneseně na orgány pověřené a ustavené dohledem nad médií.

Představa, že přísnější regulace televize a jiných médií je zázračným všelékem, který společnost zbaví negativních jevů je zcela naivní a scestná. Musí být i zcela jasné, že reformátoři, kteří kontrolu médií považují za všelék svým tvrzením nabízejí naší společnosti šidítka. Na kritiku veřejnosti je nutné podotknout, že nejen veřejnost ale i odpovědní činitelé těmto návrhům ochotně naslouchají a velmi rádi také opakují. Důvod je bohužel velmi prostý, získávají tak alibi pro ignorování dalších, mnohem hůře ovlivnitelných činitelů, jako je třeba morálka, které vedou k negativním jevům.

Nelze nechat stranou ani rodiče, neboť i pro mnohé z nich je snadnější odsoudit obsah televizního programu, než si vyčítat, že upřednostňují konzumní posedlost, které dávají přednost před vztahovými potřebami svých

vlastních dětí.

V tomto kritickém výčtu nelze vynechat úlohu pedagogů a vychovatelů. I pro tuto skupinu je daleko snadnější obviňovat televizi, že kazí mládež, než uvažovat o diferencovaném přístupu k rizikovým žákům.

Lze říci na závěr jeden velmi důležitý poznatek „Vliv masmédií na osobnost dítěte“ je škodlivý do té míry, do jaké připustíme my všichni – rodiče, pedagogové i celá veřejnost.

Domnívám se, že primární cíl práce, kterým bylo poskytnout odborné teoretické pozadí, doplněné výzkumným šetřením o debatě vlivu masmédií na osobnost dítěte byl v rámci možnosti naplněn.

Seznam použité literatury

1. KRAUS, B. Základy sociální pedagogiky. Portál, Praha, 2008
2. KUNCZIK, M. Základy masové komunikace. Karolinum, Praha, 1995
2. JANOŮŠEK, J., SLAMĚNÍK, I., Člověk a média: Psychologie masové komunikace. Portál, Praha 1998
3. McQUAIL, D. Úvod do teorie masové komunikace. Portál, Praha, 1999
4. McLUHAN, M. Jak rozumět médiím. Odeon, Praha, 1991
5. HOLINOVÁ, H. Vplyv televízie na detského diváka. Obzor, Bratislava 1975
6. VYMAZAL, J. Koncepce masové komunikace v sociologii. Karolinum, Praha 1991
7. GOETHE INSTITUT: Jahrmarkt der Grausamkeiten? München, 1996
8. HELUS, Z. Psychologické problémy socializace osobnosti. SPN, Praha, 1973
9. UCHYTIL, V. Děti + Televize = ?. Svět televize, Zvláštní číslo, 1998
10. COMSTOCK, G., CAFFE, S., KATZMAN, N., McCOMBS, M., ROBERTS, D., Television and Human Behavior. Columbia University Press, New York, 1978
11. MAJCHRÁK, J., Televize, film a video – účinnost působení na děti. Slovenská televízia, Bratislava, 1995
12. VÁGNEROVÁ, M., Vývojová psychologie I. Karolinum, Praha, 1997
13. KLIMEŠ, J. Posouzení nebezpečnosti reality show. www.net., Praha, 10.11.2005
14. DOSTÁL, L. Dítě a televize. www.net., Praha, 29.9.2003
15. BEDNÁŘ, M. Historie vzniku internetu www.owebu.cz/článek 1083/, 9.7.2007

16. KOLÁŘ, P., Informační studie č. 5. 101., Parlamentní institut, 1997
17. Všeobecná encyklopedie, Diderot, Praha, 1997
18. SKÁLOVÁ, J., Pojetí a vztahy socializace a resocializace, Praha, 1997
19. MAJCHRÁK, J., Televize, film a video – účinnost působení na děti, Slovenská televízia, Bratislava, 1995
20. Zákon o rozhlasovém a televizním vysílání č. 231/2001 Sb
21. CANTOR, J., REILLY, S., Adolescents fright reaction to television violence and films, 1982
22. GRUMLÍK, UHLÍŘ, VAVŘÍK, Mladiství a věkem blízcí pachatelé, Kriminalistický sborník, 1996
23. Internetové stránky České televize www.ceskatelevize.cz

Anotace

Tato diplomová práce byla zaměřena na problematiku vlivu a možných účinků televize a masmédií především na dětské příjemce. Cílem práce je ověřit vliv masmédií včetně internetu na utváření osobnosti dítěte.

Na začátku jsem fenomén televize a internetu zasadil do širšího vztahového rámce masové komunikace a masových médií s jejich obecnými charakteristikami.

Rozebral jsem témata, která je nutno brát v diskuzi o potencionálních účincích televize a internetu v úvahu – vlastní obsah, příjemce, televizní publikum. Další kapitoly jsem zaměřil přímo na účinky televize a internetu. Nejprve jsem vyložil teorii mediálních účinků obecně, nastínil vývoj názorů na tuto problematiku a současný pohled na ni. Uvedl jsem některé faktory potencionálně intervenující v procesu působení na dětského příjemce.

V praktické části jsem použil k výzkumu dotazníkovou metodu. Respondenty byli žáci 8. tříd, základních škol v Praze. Celkem se jednalo o 106 žáků, z toho 47 chlapců a 59 dívek.

Lze říci na závěr jeden velmi důležitý poznatek „Vliv masmédií na osobnost dítěte“ je škodlivý do té míry, do jaké připustíme my všichni – rodiče, pedagogové i celá veřejnost.

Klíčová slova

Masmédia, děti, mládež, televize, internet, osobnost, vliv, působení, výchova, mediální násilí, vzdělávání.

Annotation

This thesis was focused on issues of impact and the possible effects of television and mass media and especially the child beneficiary. The aim of this work is to check the influence of mass media including the Internet in shaping the child's personality.

At the beginning I was the phenomenon of television and the Internet pushed into the broader framework relationship mass communication and mass media with their general characteristics.

I am dismantling the topics that must be taken into discussion on the potential effects of television and the Internet - your own content provider a television audience. Another chapter I focus directly on the effects of television and the Internet. First, I explained the theory of media effects in general, outlined the evolution of opinions on this issue and the current view on it. I said some factors potentially intervening in the operation of the child beneficiary.

In the practical part I used the questionnaire method of research. Respondents were students on the 8th classes, primary schools in Prague. Total it was the 106 pupils, of which 47 boys and 59 girls.

It can be said at the end of a very important finding "The influence of media on children's personality" is harmful to the extent that we all of us - parents, teachers and the whole society.

Keywords

Mass media, children, youth, television, Internet, personality, affect, action, education, media violence, education.

11. Věnujete se volno časovým aktivitám /sport, kultura a pod./ a jakým

ano ne druh aktivity.....

12. Využíváte jiná média kromě televize a internetu /noviny, film, knihy a pod./

ano ne v případě ano jaká noviny knihy film

13. Jakou televizní stanici sledujete nejčastěji

ČT1 ČT2 Prima Nova

14. Na vysvědčení míváte většinou známky

1 2 3 4 5

15. Je vaším idolem spíše /z televize, filmu, sportu, kultury a pod/

Steven Seagal Bruce Willis Jim Carey Richard Gere

16. Měli jste někdy problémy s chováním ano ne

17. Hovoříte o některých pořadech v televizi s kamarády ano ne

18. Jste členem nějaké party ano ne

19. Dostali jste někdy sníženou známku z chování nebo jiný kázeňský trest

ano ne

20. Scházíte se po vyučování ve volném čase ano ne

21. Z nabídky televize by jste sledovali

zprávy poučné pořady soutěže dobrodružné akční

22. Provádějí rodiče nějaký výběr vámi sledovaných pořadů ano

ne

23. Chovali jste se někdy podle hrdiny či osoby z filmu ano

ne

24. Navštívili jste někdy internetové stránky určené starším 18-ti let ano

ne

25 . V případě že ano, o jakou tematiku šlo

hry

erotika

military

seznamka

26. Komunikovali jste s někým neznámým přes internet /např.chatování/ ano
ne

27. Věříte informacím uváděným na internetu ano ne

28. Myslíte si, že scény z akčních filmů jsou reálné – možné, mohly se stát
ano ne

29. S rodiči si spíše

rozumíte

částečně

nerozumíte

30. Znáš někoho o kom by jsi řekl, že se choval nebo chová podle nějakého filmu

ano

ne

* Odpovědi označte křížkem, případně vepište údaj / např. počet hodin/

Příloha 2

Tabulka č. 1,2

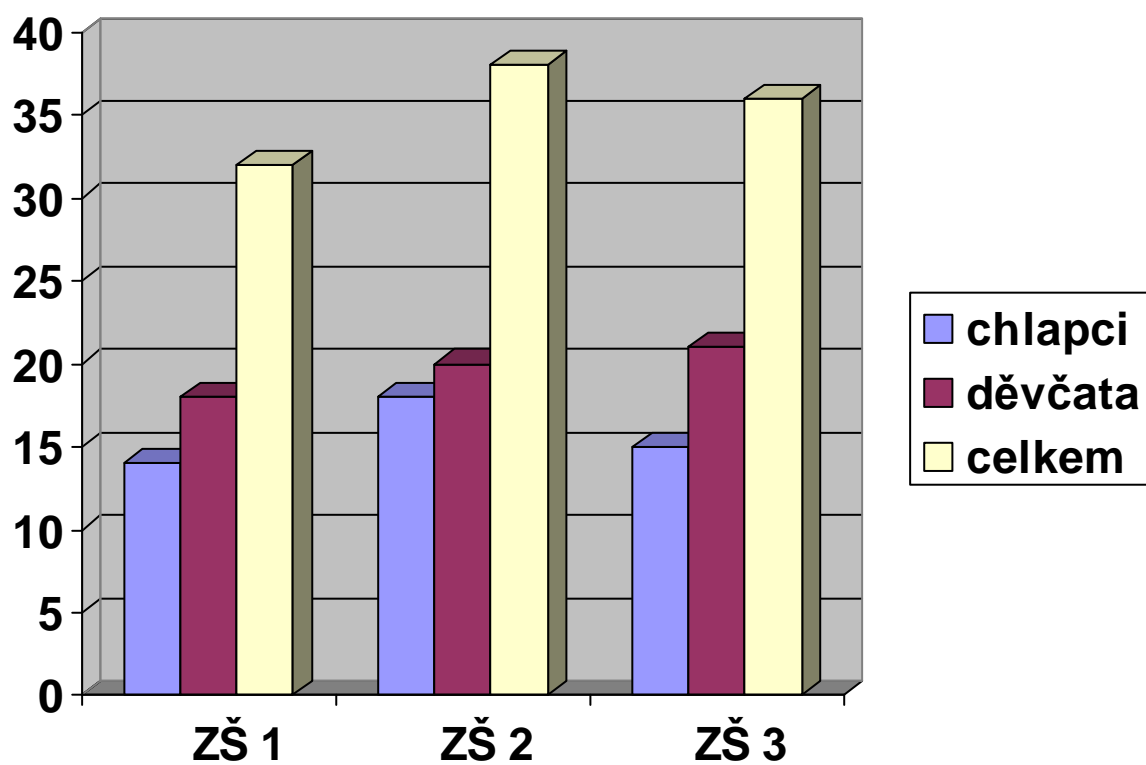
Dělení respondentů ZŠ dle věku a pohlaví

Pohlaví	Počet	%
Chlapci	47	44,3
Dívky	59	55,7

Pohlaví	Věk	Jiný věk %	Počet	%	Základní škola
Chlapci	14	1	14	99,53	ZŠ 1
		7,1			
Dívky	14	0	18	100	ZŠ 1
		0			
Chlapci	14	0	18	100	ZŠ 2
		0			
Dívky	14	2	20	99,6	ZŠ 2
		10			
Chlapci	14	3	15	99,55	ZŠ 3
		20			
Dívky	14	4	21	99,16	ZŠ 3
		19			

Příloha 3

Graf č. 1 – dělení respondentů podle jednotlivých škol

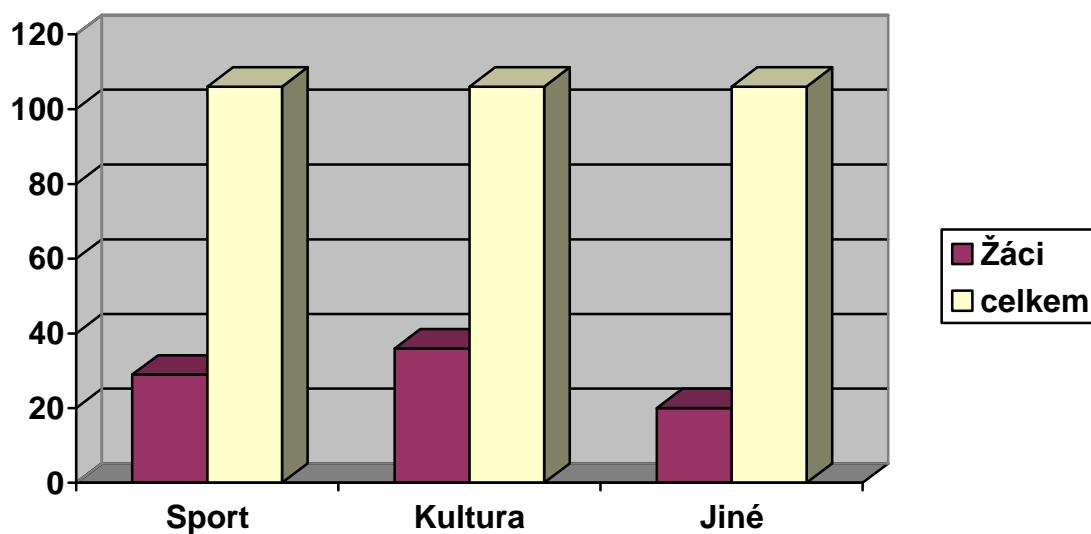
Příloha 4

Tabulka č. 3

Žáci věnující se volnočasovým aktivitám vyjádřeno v %

	chlapci	%	Dívky	%
Sport	18	38,3	11	18,6
Kultura	9	19,2	27	45,8
Jiné	8	17	12	20,3

Graf č. 2 - Volnočasové aktivity vyjádřené graficky

Příloha 5

Tabulka č. 4

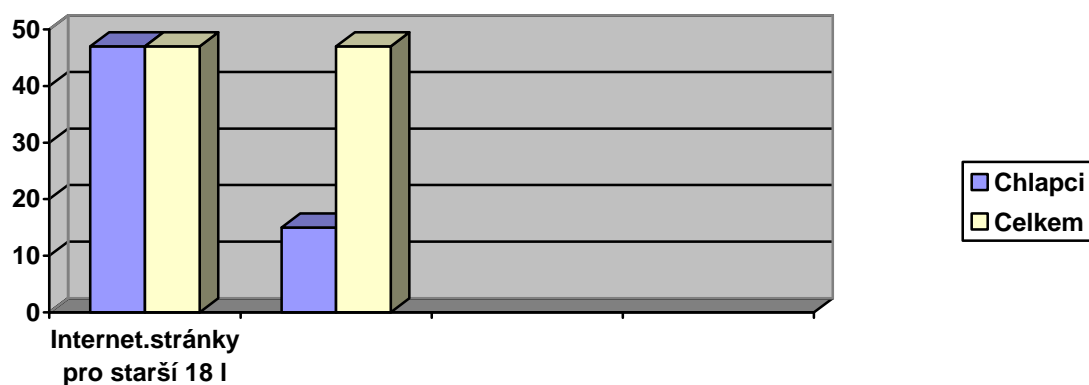
Kontakt respondentů ZŠ s masmédií v časech a na stránkách internetu určených pro dospělé včetně chatování s neznámou osobou

	chlapci	%	dívky	%
Televize doma	45	95,7	58	98,3
Internet doma	36	76,6	49	83
Sledování TV po 22 hodině	38	80,1	43	72,9
Internetové stránky pro starší 18-ti let	47	100	55	93,2
Chatování s neznámou osobou	15	32	30	51

Příloha 6

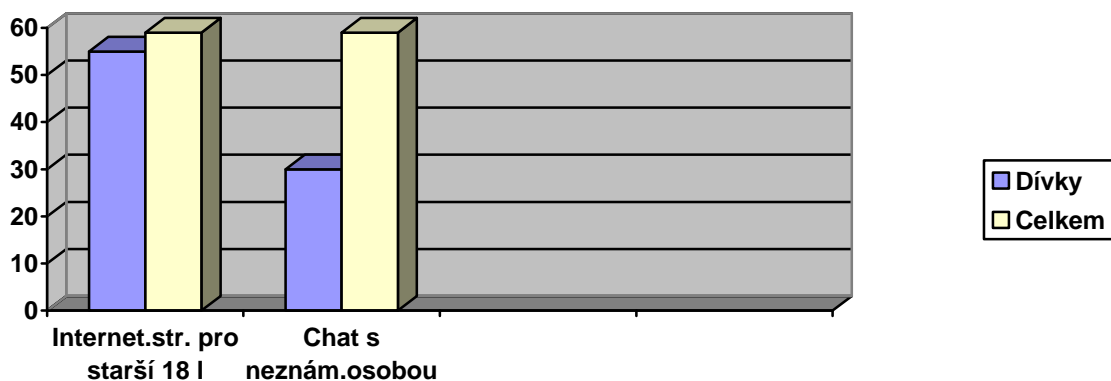
Graf č. 3

Grafické vyjádření navštívených webových stránek určených dospělým a chatování s neznámou osobou - chlapci

Graf č. 4

Grafické vyjádření navštívených webových stránek určených dospělým a chatování s neznámou osobou - dívky

Příloha 7

Tabulka č. 5

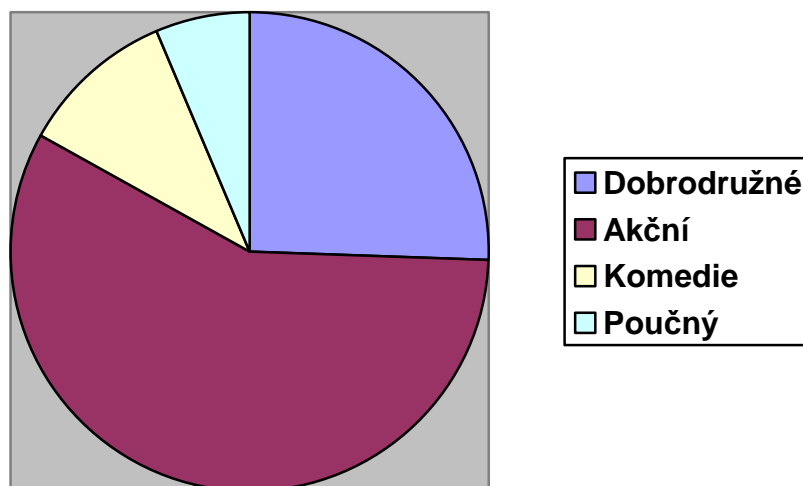
Dělení typů televizních pořadů a jejich sledovanost v %

Typ pořadu	Chlapci	%	Dívky	%
Dobrodružné	12	25,5	25	42,4
Akční	27	57,4	12	20,3
Komedie	5	10,6	10	16,9
Soutěžní	0	0	9	15,3
Poučný	3	6,4	3	5,1
Jiný	0	0	0	0

Příloha 8

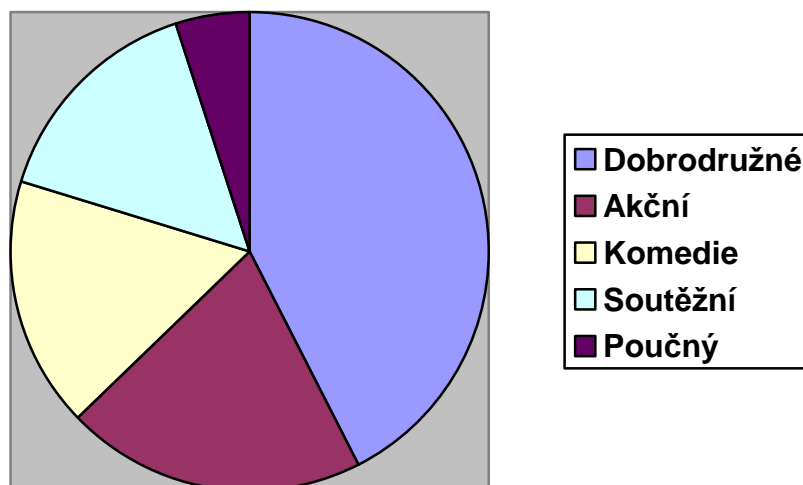
Graf č. 5

Dělení typů televizních pořadů podle oblíbenosti u chlapců

Graf č. 6

Dělení typů televizních pořadů podle oblíbenosti u dívek

Příloha 9

Tabulka č. 6

Využití internetu respondenty, žáky 8 třídy základní školy

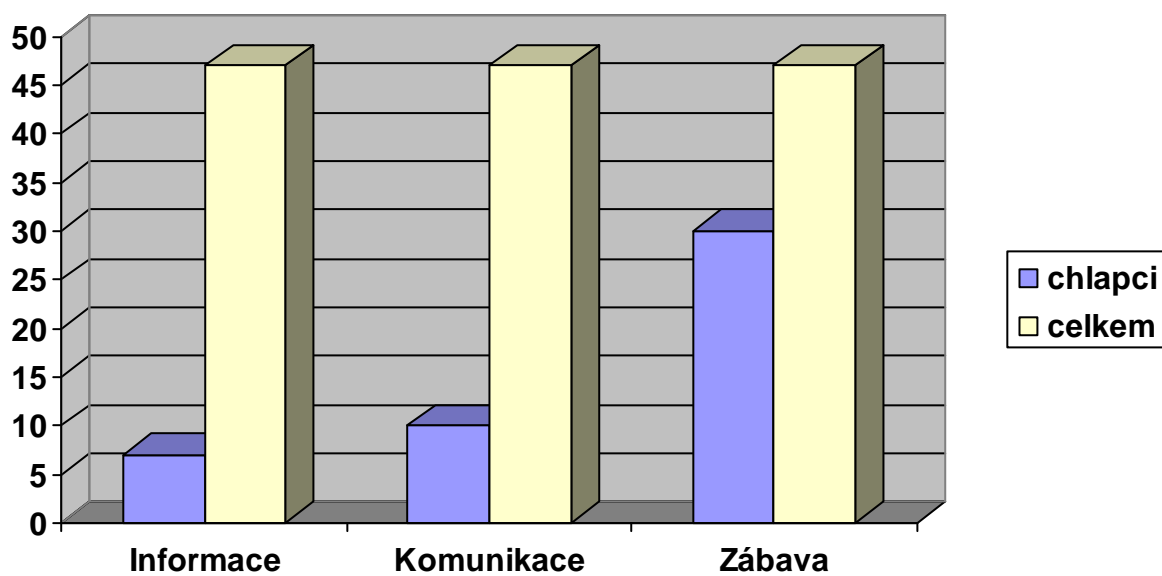
Využití internetu	Chlapci	%	Dívky	%
Zdroj informací	7	14,9	9	15,3
Komunikace	10	21,3	19	32,2
Zábava	30	64	31	52,5
Obchod	0	0	0	0

Příloha 10

Graf č. 7

Využití internetu respondenty, žáky 8 třídy základní školy, vyjádřené graficky

chlapci

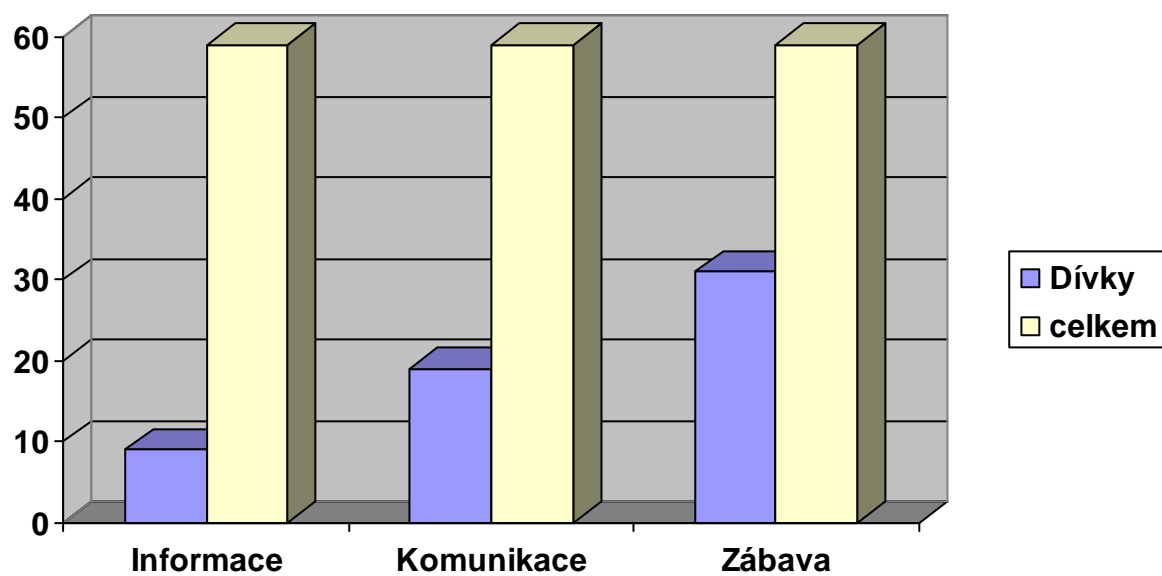

Příloha 11

Graf č. 8

Využití internetu respondenty, žáky 8 třídy základní školy, vyjádřené graficky

dívky

Příloha 12

Tabulka č. 7

Vyjádření problémového chování, prospěchu a špatného vztahu s rodiči

	Chlapci	%	Dívky	%
S rodiči si nerozumí	6	12,7	4	6,8
Na vysvědčení většinou známky 3 a hůře	11	23,4	12	20,3
Problémy s chováním	9	19,1	7	11,8

Příloha 13

Graf č. 9

Grafické vyjádření tabulky č. 7

